

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ-ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

«ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ»

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΔΑΝΕΛΗ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 13507

ΕΞΑΜΗΝΟ Θ' (ΠΤΥΧΙΟ)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΚΡΟΚΙΔΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2012

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	σελ 5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	σελ 6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	σελ 8
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ</u>	
1.1 Τα είναι το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης	σελ 10
1.2 Τα χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης	σελ 11
1.3 Τα στάδια ζωής της οικονομικής κρίσης	σελ 12
1.4 Αίτια της οικονομικής κρίσης	σελ 14
1.5 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης	σελ 15
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ</u>	
2.1 Ιστορική Αναδρομή	σελ 16
2.1.1 19 Οκτωβρίου 1987:«Η Μαύρη Δευτέρα»	σελ 19
2.1.2 Ιανουάριος 1995:«Φαινόμενο Τεκίλας»	σελ 20
2.1.3 Οκτώβριος 1997:«Τίγρεις» σε νευρική κρίση»	σελ 20
2.1.4 2000:«Η Φούσκα τω μετοχών υψηλής τεχνολογίας»	σελ 21
2.2 Η Διεθνής οικονομική κρίση 2007-2008	σελ 22
2.2.1 Πως και πότε παρουσιάστηκε	σελ 22
2.2.2 Χαρακτηριστικά και Αιτίες δημιουργίας	σελ 26
2.2.3 Οι λόγοι για τους οποίους η κρίση επεκτάθηκε σε μεγάλο βαθμό	σελ 28
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ</u>	
3.1 Πως ξεκίνησε η κρίση στην Ελλάδα	σελ 30
3.2 Αίτια –Συνέπειες-Επιπτώσεις	σελ 31
3.3 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την Ελλάδα η Διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση	σελ 35
3.3.1 Τραπεζικό Σύστημα	σελ 36
3.3.2 Χρηματιστήριο	σελ 37
3.3.3 Τουρισμός	σελ 38
3.3.4 Απασχόληση	σελ 40

3.3.5	Ναυτιλία	σελ 41
3.3.6	Εμπόριο-Βιομηχανία	σελ 42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

4.1	Ο ρόλος του τραπεζικού κλάδου στην οικονομία	σελ 44
4.2	Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα στην οικονομική κρίση	σελ 44
4.2.1	Οι επιπτώσεις της κρίσης στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα	σελ 46
4.3	Οι προκλήσεις για το τραπεζικό σύστημα	σελ 48
4.4	Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα μετά την κρίση του 2010	σελ 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

5.1	Τα μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση της Χρηματοπιστωτικής κρίσης	σελ 52
5.1.1	Ενίσχυση της ρευστότητας	σελ 53
5.1.2	Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το σύστημα εγγύησης καταθέσεων	σελ 56

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ 58
-----------------------	--------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ 59
---------------------------	--------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σελ 65
------------------------	--------

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Όταν φτάνει κανείς στο τέλος της «Ιθάκης» του, θα ήταν παράλειψη μεγάλη να μην ευχαριστήσει αυτούς που στάθηκαν πολύτιμοι βοηθοί στον αγώνα του για την απόκτηση όλο και περισσότερης γνώσης, ιδιαίτερα, όταν αυτό το ταξίδι αφορά γνώση που θα στηρίξει την επαγγελματική του σταδιοδρομία.

Θα ήθελα λοιπόν να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή Κύριο Θεόδωρο Κροκίδα για την άρτια συνεργασία του, την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή του, αλλά και εύστοχες παρατηρήσεις του, ώστε να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία.

Επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ θα απευθύνω στην οικογένειά μου για την στήριξη που μου παρείχαν στις προσπάθειές μου κατά την διάρκεια της φοιτητικής μου σταδιοδρομίας, αλλά στο σύζυγό μου για την κατανόηση και την ενθάρρυνσή του κατά την ολοκλήρωση της παρούσης εργασίας.

Δανέλη Ευαγγελία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σημερινή κρίση που έρχεται 80 χρόνια μετά το Κραχ του 1929 προέκυψε μετά από ξέσπασμα των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης της Αμερικής, το οποίο προκάλεσε ένα «ντόμινο» αντιδράσεων στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ως αποτέλεσμα αυτών, οι ανεπτυγμένες οικονομίες, βρίσκονται σε δυσμενή κατάσταση. Από το 2007 μέχρι σήμερα, η κρίση απ αριθμεί χιλιάδες αστέγους και απολυμένα στελέχη μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ενώ εκατομμύρια κατοικίες είναι στη διαδικασία της κατάσχεσης.

Μία κρίση, όμως δεν έρχεται ξαφνικά. Κατά την περίοδο 2004 – 2006 εμφανίζονται τα πρώτα προβλήματα στα δάνεια υψηλού κινδύνου. Το 2007 παρουσιάστηκαν και τα πρώτα προβλήματα σε κάποιους τραπεζικούς ομίλους και άρχισε να ακούγεται για πρώτη φορά ο όρος *subprime*. Κανείς δεν περίμενε τι θα ακολουθούσε. Όλοι τότε εξέφραζαν την ανησυχία τους για μια επερχόμενη κρίση. Κανείς δεν τους άκουσε. Ωστόσο, η κρίση συνέχισε να παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις, αφού από τις πτωχεύσεις τραπεζών περάσαμε στον κίνδυνο πτώχευσης χωρών.

Στις σύγχρονες οικονομίες το χρηματοπιστωτικό σύστημα αποτελεί το βασικότερο κρίκο που συνδέει όλα τα επιμέρους κομμάτια και η ανάπτυξη μιας οικονομίας προϋποθέτει ένα αποτελεσματικό και ανταγωνιστικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι τράπεζες και η πραγματική οικονομία βρίσκονται σε συνεχή επαφή και αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Μια χώρα δεν μπορεί να έχει αναπτυγμένη οικονομία χωρίς ένα αναπτυγμένο τραπεζικό σύστημα και ένα επιτυχημένο τραπεζικό σύστημα δεν μπορεί να υφίσταται, αν η οικονομία της χώρας δεν στηρίζεται σε σταθερές βάσεις. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση δεν θα μπορούσε να μην επηρεάσει το τραπεζικό σύστημα της χώρας.

Αποδεικνύεται, λοιπόν η ένταση των επιπτώσεων της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες, καθώς η πλειονότητα αυτών οδηγήθηκαν σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ή έκδοση ομολογιακών δανείων προκειμένου να αντιμετωπίσουν την έλλειψη κεφαλαιακής επάρκειας.

Όσον αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, οι τράπεζες, επηρεάστηκαν αρνητικά από την αύξηση του κόστους χρηματοδότησής τους με αποτέλεσμα τη μείωση της ρευστότητάς τους. Προς αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, προχώρησαν σε αυξήσεις μετοχικών κεφαλαίων, εκδόσεις ομολογιακών δανείων, αύξηση των

προβλέψεων μη αποπληρωθέντων δανείων, επέκταση των επενδύσεών τους στις αγορές, εφόσον σε αυτές τις αγορές εμφανίζονται ευοίωνες προοπτικές, ενώ πολλές από αυτές χρησιμοποίησαν και τον κρατικό μηχανισμό στήριξης του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Συμπερασματικά, το γεγονός, ότι η σημερινή οικονομία έχει μεγαλύτερο παγκοσμιοποιημένο χαρακτήρα στην κίνηση του κεφαλαίου σε σχέση με το παρελθόν, κάνει την κρίση αυτή πιο σοβαρή τόσο στις επιπτώσεις όσο και στους τρόπους αντιμετώπισής της. Ενώ η χρηματοπιστωτική κρίση είχε ως αφετηρία την οικονομία των ΗΠΑ, η παγκοσμιοποίηση ήταν ικανή να μεταφέρει την κρίση ραγδαία σε όλη την υφήλιο.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα διέρχεται μια σημαντική κρίση, τη χειρότερη μετά το μεγάλο ‘κραχ’ του 1929. Οι κρίσεις περιλαμβάνουν μεγάλες πτώσεις στις τιμές των μετοχών, καταρρεύσεις τραπεζών και άλλων ιδρυμάτων, αποπληθωρισμό, διαταραχές στις ξένες αγορές ή συνδυασμό των παραπάνω. Η εν’ λόγω κρίση εμφανίστηκε τον Σεπτέμβρη του 2008 με τη κατάρρευση (Lehman Brothers), τις συγχωνεύσεις (Merrill Lynch και Bear Sterns) και τις κρατικοποιήσεις χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Fannie Mae και Freddie Mac). Είναι αξιοσημείωτο, ότι σημάδια της επερχόμενης κρίσης υπήρχαν, αλλά δυστυχώς δεν δόθηκε η απαιτούμενη προσοχή.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η κρίση αυτή που αρχικά εκδηλώθηκε στην αμερικανική αγορά στεγαστικών δανείων, εξαπλώθηκε γρήγορα στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ενώ έχει ήδη δείξει και σοβαρές επιπτώσεις στις πραγματικές οικονομίες, κυρίως με την εξελισσόμενη ύφεση του ανεπτυγμένου κόσμου.

Φυσικά, η ελληνική οικονομία και δε οι ελληνικές τράπεζες δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από αυτή την κρίση. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες καλούνται να λειτουργήσουν σε ένα περιβάλλον με σημαντικές προκλήσεις, όπως η μείωση των ρυθμών ανάπτυξης, το ενδεχόμενο αύξησης των δανείων σε καθυστέρηση και οι δυσκολίες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να διερευνήσει όλες εκείνες τις πτυχές του φαινομένου της οικονομικής κρίσης που μαστίζει ολόκληρο τον κόσμο και να προβεί και στην παρουσίαση της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης, όπως αυτή έχει αναπτυχθεί τόσο στο διεθνή όσο και στον ελληνικό χρηματοπιστωτικό κλάδο από την αρχή του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα.

Στα πλαίσια εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας, αρχικά στο **1^ο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στο φαινόμενο της οικονομικής κρίσης, στα στάδια εξέλιξής του και προσδιορίζεται ο ρόλος και η φύση του. Επίσης γίνεται ανάλυση στα αίτια που δημιουργούν την κρίση και τις απροσδόκητες συνέπειες του παραπάνω φαινομένου.

Στο **2^ο κεφάλαιο** παρουσιάζεται η Διεθνή Οικονομική πραγματικότητα με μια σύντομη ιστορική αναδρομή του φαινομένου και πως έχει ως σήμερα. Αναλύεται λεπτομερώς το χρονικό που ξεκίνησε η οικονομική κρίση, σε ποιες χώρες επεκτάθηκε και εξετάζονται τα χαρακτηριστικά της, οι αιτίες δημιουργίας της, αλλά και οι λόγοι

για τους οποίους επεκτάθηκε σε τόσο μεγάλο βαθμό. Στην συνέχεια στο **3^ο κεφάλαιο** γίνεται παρουσίαση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Ειδικότερα γίνεται αναφορά στο πως ξεκίνησε η κρίση στην Ελλάδα, στα αίτια, τις συνέπειες και τις επιπτώσεις της. Η διεθνής χρηματοπιστωτική επηρέασε σημαντικούς τομείς της οικονομίας, όπως το τραπεζικό σύστημα, το χρηματιστήριο, τον τουρισμό, την απασχόληση, τη ναυτιλία, το εμπόριο και τη βιομηχανία. Το **4^ο κεφάλαιο** εξετάζει τις ελληνικές τράπεζες απέναντι στην οικονομική κρίση. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται ο ρόλος των τραπεζών στην οικονομία, οι επιπτώσεις που αντιμετώπισε το τραπεζικό σύστημα κατά την διάρκεια της κρίσης, οι προκλήσεις με τις οποίες ήρθε αντιμέτωπο, αλλά και την εξέλιξή του μετά την κρίση του 2010. Στο **5^ο κεφάλαιο** παρουσιάζονται τα μέτρα, τα οποία ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της κρίσης. Αυτά είναι πρώτον η ενίσχυση της ρευστότητας και δεύτερον η τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το σύστημα εγγύησης καταθέσεων.

Τέλος, συγκαταλέγονται ο επίλογος και οι παρατηρήσεις σχετικά με την εν' λόγω εργασία.

«Το περιεχόμενο της Πτυχιακής Εργασίας δεν απηχεί απαραίτητα τις απόψεις του Τμήματος ή της Επιτροπής που την ενέκρινε».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1.1 Τι Είναι Το Φαινόμενο Της Οικονομικής Κρίσης

Μια οικονομική κρίση είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται συνήθως για μια συνεχή μείωση στην οικονομία. Η έναρξη μιας οικονομικής κρίσης χαρακτηρίζεται από τις αυξήσεις στην ανεργία, τον περιορισμό της πίστωσης, τη μειωμένη παραγωγή και την επένδυση, τον αντιπληθωρισμό τιμών, τις πολυάριθμες πτωχεύσεις, και τα μειωμένα ποσά εμπορίου και κοινωνικών συναλλαγών. Ωστόσο, όμως δεν υπάρχει κανένας επίσημος ορισμός για μια οικονομική κρίση, ακόμα κι αν μερικοί έχουν προταθεί. Γενικά χαρακτηρίζεται από ένα συνεχές έλλειμμα της δυνατότητας να αγοραστούν τα αγαθά σχετικά με το ποσό που θα μπορούσαν να είχαν παραχθεί με δεδομένους τους τρέχοντες πόρους και την τεχνολογία (πιθανή παραγωγή).

Εν τούτοις, η έννοια της οικονομικής κρίσης, ως πολυδιάστατη που είναι, έχει αποδοθεί με πολλούς τρόπους, για να περιγράψουν με μια λέξη, ότι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο οικονομικό πρόβλημα, ότι διανύουν περίοδο οικονομικής ανωμαλίας ή βρίσκονται σε δύσκολη οικονομική φάση.¹

Με τον όρο «οικονομική κρίση», περιγράφεται συνήθως μια απρόβλεπτη οικονομική κατάσταση, η οποία χαρακτηρίζεται από ένταση, αιφνιδιασμό και ανασφάλεια, μπορεί δε να αφορά μια επιχείρηση ή και περισσότερες, ένα ολόκληρο κράτος, καθώς επίσης να επηρεάσει τις οικονομικές συνθήκες περισσότερων κρατών ταυτόχρονα και πιθανολογείται, ότι θα επιφέρει δυσμενή αποτελέσματα.²

¹ Θεοδώρου Κ. Θεόδωρος., (χ.χ): Εκπαιδευτικά Άρθρα: «Η Οικονομική Κρίση», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.alfavita.gr/artra/art13_7_9_0703.php, Έγινε πρόσβαση στις: 30/11/2011,

² Πανηγυράκης Γ., (2001), «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα

1.2 Τα Χαρακτηριστικά Της Οικονομικής Κρίσης

Οι χρηματοοικονομικές κρίσεις του παρελθόντος έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Πριν την εκδήλωση μιας κρίσης, παρατηρείται συνήθως μια ραγδαία αύξηση των τιμών στα περιουσιακά στοιχεία, όπως π.χ. της αγοράς κατοικίας. Παρατηρείται, επίσης πτώση στην οικονομική δραστηριότητα, αύξηση του χρέους, είτε στον ιδιωτικό είτε στον δημόσιου τομέα και αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Πολλές φορές οι κρίσεις συμβαίνουν και σε εποχές με σημαντικές μεταβολές στον χρηματοοικονομικό τομέα μιας οικονομίας, όπως είναι η απελευθέρωση των αγορών. Η κάθε κρίση, ανεξάρτητα από τη μορφή της και την Υπηρεσία, την εταιρεία ή τον Οργανισμό στον οποίο ανακύπτει, χαρακτηρίζεται από τα εξής:

1) Είναι κλιμακούμενη σε ένταση.

Η κατάσταση σε μια οικονομική κρίση είναι δυναμική. Όσο παρέρχεται ο χρόνος πληθαίνουν οι πληροφορίες, αυξάνεται η γνώση. Έτσι οι εμφανιζόμενες οικονομικές κρίσεις συνήθως δεν εκδηλώνονται από την πρώτη στιγμή με την μεγαλύτερη τους ένταση αλλά κλιμακωτά και τότε:

2) Επικρατεί υψηλό αίσθημα ανασφάλειας και κινδύνου.

Κατά τη περίοδο που μια οικονομική κρίση ανακύπτει οι εμπλεκόμενοι διακατέχονται από άγχος, νοιώθουν ανασφαλείς και πως κινδυνεύουν για το χειρότερο, με αποτέλεσμα να:

3) Επηρεάζονται οι συνήθεις λειτουργίες και ρυθμοί.

Η ένταση και η ανησυχία για την χειρότερη εκδοχή αναστατώνουν, διαταράσσουν και μεταβάλλουν τη συνήθη ροή των πραγμάτων καθώς:

4) Διακινδυνεύει να πληγεί η δημόσια /διεθνής εικόνα της μονάδας/χώρας.

Κάθε εμφανιζόμενη οικονομική κρίση που ενδεχομένως οδηγήσει σε αρνητικές επιπτώσεις, είναι επόμενο, ότι θα δημιουργήσει πρόβλημα στην «εικόνα», ιδίως εάν:

5) Θα καταλήξει σε έλεγχο από τα αρμόδια κρατικά- διακρατικά όργανα ή /και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Πάντοτε η εκδήλωση μιας οικονομικής κρίσης, είναι πολύ πιθανό να προκαλέσει την παρέμβαση ορισμένων κρατικών φορέων, ή του διεθνή παράγοντα και των Μ.Μ.Ε, γεγονός που αναπόφευκτα:³

³ Σωτηροπούλου Μ., (2008), «Διαχείριση Κρίσεων», Αθήνα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://utopia.duth.gr/~akarvel/nuc_en_2, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2012

6) Προκαλεί ποικίλες βλάβες και υλικές ζημιές.

Προκαλείται συνήθως ηθική βλάβη, η οποία ζημιώνει την ισχύ της χώρας, το προφίλ της υπηρεσίας, της εταιρείας ή του Οργανισμού και τραυματίζει με κάθε τρόπο τη διάθεση των υπηρεσιών/προϊόντων της».⁴

1.3 Τα Στάδια Ζωής Της Οικονομικής Κρίσης

Ο κύκλος ζωής μιας κρίσης ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

1. Στάδιο Διαμόρφωσης της κατάστασης ή Προδρόμων συμπτωμάτων [Prodromal crisis stage.]

Συνήθως, πριν οδηγηθούμε στην οικονομική κρίση, ορισμένες καταστάσεις, για τις οποίες δεν ληφθούν μέτρα, ενέργειες, πράξεις ή παραλείψεις μπορεί να συμβαίνουν. Όλα τα παραπάνω που ενδεχόμενα οδηγούν σε εκδήλωση οικονομικής κρίσης καλούνται πρόδρομα συμπτώματα. Κάθε δραστηριότητα έχει τα δικά της πρόδρομα συμπτώματα.

2. Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της κρίσης [A cute crisis stage].

Η περίοδος, κατά την οποία εκδηλώνεται και κορυφώνεται μια οικονομική κρίση. Δεν υπάρχει πισωγύρισμα, το περιστατικό έχει συμβεί. Η ζημιά έχει μόλις γίνει και εξαρτάται από την διαχείριση του οργανισμού, εάν θα τη χειριστεί ή θα τη διατηρήσει. Το σημαντικό σημείο για τον οργανισμό είναι εάν θα τη κάνει καλύτερη ή χειρότερη. Διαρκεί όσο χρόνο εκδηλώνονται τα χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης.

3. Στάδιο επιπτώσεων [Chronic crisis stage].

Η περίοδος κατά την οποία, οι επιπτώσεις από την οικονομική κρίση εκδηλώνονται και οι συνέπειες είναι ορατές.

4. Στάδιο επίλυσης-ομαλοποίησης [Crisis resolution stage].

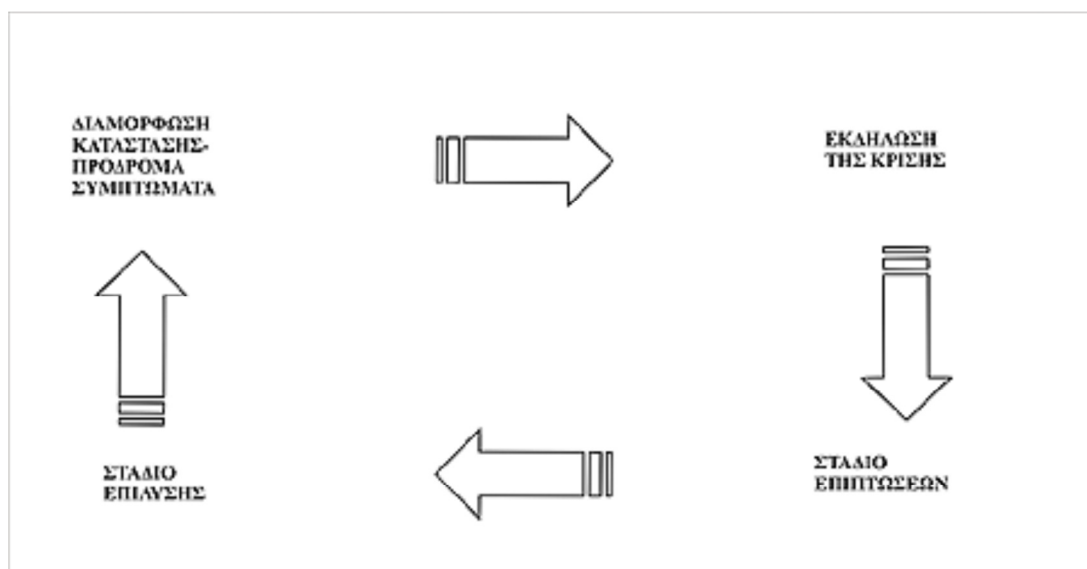
Η τελευταία φάση της οικονομικής κρίσης κατά την οποία, το «σύστημα» αρχίζει να ανακάμτους κανονικούς ρυθμούς πριν από την κρίση.⁵

Τα παραπάνω παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες:

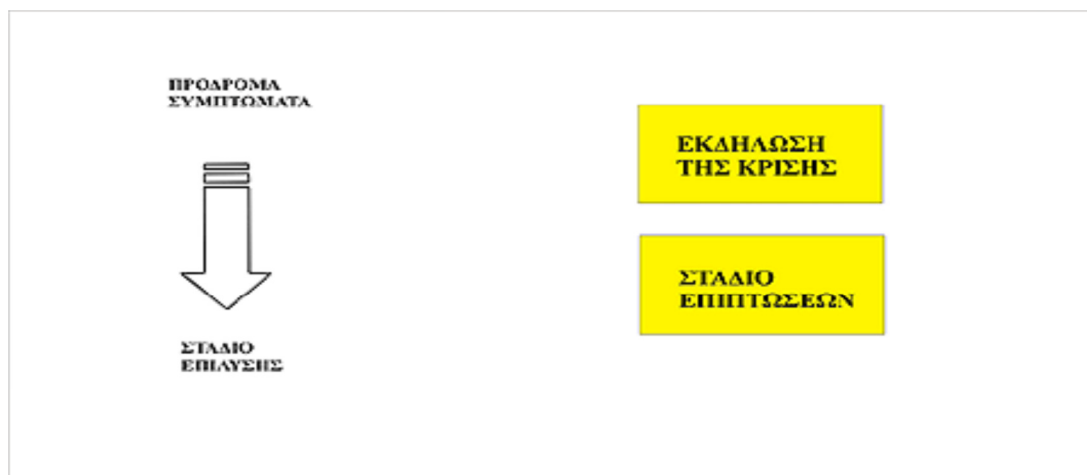
⁴ Σωτηροπούλου Μ., (2008), «Διαχείριση Κρίσεων», Αθήνα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://utopia.duth.gr/~akarvel/nuc_en_2, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2012

⁵ Σφακιανάκης Μ.Κ., (1998), «Διοικητική Κρίσεων», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα
Παγουλάτος Γ., (2010), «Τα Στάδια της Κρίσης», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_columns_1_24/01/2010_388086, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

Σχήμα 1.3.1

Σχήμα 1.3.2

Πηγή: Σφακιανάκης Μ. Κ (1998)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο επιθυμητός Κύκλος Ζωής μιας Κρίσης παρουσιάζεται στο σχήμα 1.3.2. Κατ' αυτόν από την εμφάνιση των Προδρόμων Συμπτωμάτων, με τις κατάλληλες ενέργειες οδηγούμαστε απ' ευθείας στο Στάδιο Επίλυσης.

1.4 Τα Αίτια Της Οικονομικής Κρίσης

Όσον αφορά τα αίτια του ορού οικονομικής κρίσης δεν μπορούν να αποτυπωθούν γιατί δεν υπάρχουν. Κάθε οικονομική κρίση έχει τα δικά της αίτια, τα οποία διαφοροποιούνται ανάλογα με τη χρονική της περίοδο. Επίσης, υπάρχει περίπτωση να προκύψουν και ομοιότητες.

Παρόλα αυτά, στην οδήγηση μιας οικονομικής κρίσης απαραίτητη προϋπόθεση είναι κάποιοι παράγοντες. Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τους παράγοντες αυτούς σε εσωτερικούς, που εντοπίζονται στις οικονομίες των χωρών, δηλαδή στη λειτουργία των εγχώριων κεφαλαιαγορών και στο θεσμικό τους σύστημα, και σε εξωτερικούς ή διεθνείς που εντοπίζονται στη λειτουργία των θεσμών της διεθνούς κεφαλαιαγοράς και του διεθνούς νομισματικού συστήματος.

Οι παράγοντες ανεξάρτητα με το, αν είναι εσωτερικοί ή εξωτερικοί επηρεάζονται από κοινούς άξονες. Οι άξονες είναι πολλοί και ποικίλουν. Κάθε εποχή, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά της εμφανίζει κρίσεις. Άλλοτε άξονας είναι οι χρηματιστηριακές αξίες, άλλοτε η δανειοδότηση από μη τραπεζικούς οργανισμούς, άλλοτε οι κοινωνικές ανισότητες, άλλοτε τοπικοί ή παγκόσμιοι πόλεμοι. Τα αίτια και οι παράγοντες είναι αλληλένδετες έννοιες και πολλές φορές μπορούμε να τις ταυτίσουμε. Εν κατακλείδι, για να φτάσουμε στο σημείο να εμφανιστεί μια οικονομική κρίση θα πρέπει να υπάρχουν ή παράγοντες ή αίτια ή συνδυασμός των δύο.⁶

⁶ Ηλεκτρονική Σχολική Εφημερίδα, «Τι σημαίνει οικονομική κρίση», (χ.χ), Συνέντευξη: Φωσκόλου Μαρία, Γ4 Γυμνάσιο Τήνου, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.sxoliana.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=555&Itemid=2,

Έγινε πρόσβαση στις: 4/12/2011

Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας., (χ.χ), «Η κρίση της ελληνικής οικονομίας και η αντιμετώπισή της», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.oe-gr/publ/ecocr/ecocr.pdf>, Έγινε πρόσβαση στις 4/12/2011

1.5 Επιπτώσεις Της Οικονομικής Κρίσης

Μία οικονομική κρίση έχει καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Οι επιπτώσεις μπορούν να:

- ❖ Επηρεάσουν το διεθνές εμπόριο
- ❖ Επηρεάσουν τα προσωπικά εισοδήματα
- ❖ Δημιουργήσουν μείωση τιμών και κερδών των επιχειρήσεων
- ❖ Προκαλέσουν μείωση στην αγροτο-κτηνοτροφική παραγωγή και στην βιομηχανία
- ❖ Προκαλέσουν την αύξηση της ανεργίας
- ❖ Προκαλέσουν την πτώχευση τραπεζών, εταιρειών και επιχειρήσεων
- ❖ Μειώσουν την ρευστότητα των τραπεζών⁷

⁷ Βικιπαίδεια, «Παγκόσμια Οικονομική Ύφεση 1929», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.wikipedia.org/wiki_1929, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ιστορική Αναδρομή Οικονομικών Κρίσεων

2.1 Ιστορική Αναδρομή

Μπαίνοντας στον 20ο αιώνα η ραγδαία αναπτυσσόμενη οικονομία της Αμερικής είχε να αντιμετωπίσει την πρώτη από μια σειρά κρίσεων που χαρακτηριζόταν από την πτώση των μετοχών και από τον έντονο πανικό.

Η τριετία 1901-1903 ήταν για τις Η.Π.Α. η πρώτη μεγάλη περίοδος οικονομικής αναταραχής με πτώση των αγορών. Επόμενο κρούσμα που κλόνισε τη Wall Street το 1906-1907 είχε ως αφορμή τις δηλώσεις Ρούζβελτ από την αντιμετώπιση των μονοπωλίων στην βιομηχανία. Χρειάστηκαν μόνο λίγες μέρες από την έναρξη του Α' Παγκόσμιου πολέμου το καλοκαίρι του 1914 για να καταρρεύσει ο κανόνας του χρυσού που αποτελούσε νομισματικό οικοδόμημα του 19ου αιώνα.

Την τριετία 1919-1921 η πτώση των πωλήσεων αυτοκινήτου λόγω κορεσμού ήταν η αιτία «βουτιάς» και τότε όμως η κατάσταση ήταν ελεγχόμενη.

Την Πέμπτη 24 Οκτωβρίου του 1929, η «**Μαύρη Πέμπτη**», όπως έμεινε στην ιστορία ήταν το γεγονός που οδήγησε την αμερικάνικη και παγκόσμια οικονομία σε μια πρωτοφανή παγκόσμια κρίση που διήρκησε μέχρι το 1932, όπου η Wall Street χάνει περισσότερο από το 90% της αξίας της. Η ανεργία καλπάζει και οι τράπεζες, ένα χρόνο μετά αναγκάζονται να κλείσουν.⁸

Τα τέλη της δεκαετίας του 1920, όπου αναδείχθηκαν οι νέες τεχνολογίες, όπως το ραδιόφωνο και η αυτοκινητοβιομηχανία, η Wall Street έκλεισε με απώλειες 13%. Τότε πανικός άρχισε να καταλαμβάνει τους επενδυτές και τους χρηματιστές. Οι μεγάλοι «παίχτες» της Wall Street άρχισαν να αγοράζουν μαζικά τα καλά χαρτιά (blue chips) σε μια προσπάθεια να συγκρατήσουν την πτώση.

Την Δευτέρα 28 Οκτωβρίου οι τιμές συνέχισαν να κατηφορίζουν με τους επενδυτές να ξεφορτώνονται τα χαρτιά τους, ώστε να αναζητήσουν πιο πρόσφορες επενδυτικές ευκαιρίες. Ο δείκτης χάνει 12% της αξίας του και 16,4 εκατ. μετοχών αλλάζουν χέρια. Την επόμενη μέρα η Wall Street καταρρέει, η λεγόμενη «**Μαύρη Τρίτη**».

⁸ Κίτσος Γ., (2010), Ιστορική Αναδρομή στις οικονομικές και χρηματοπιστωτικές κρίσεις της Ιστορίας, Είναι διαθέσιμο στη ιστοσελίδα: http://www.bizhelp365.com/index.php?option=com_content&view=article&id=282:a&catid=66:2010-02-16-11-42-37&Itemid=149, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

Μυστακίδου Μαρία (2008), Οικονομικές Κρίσεις στην Ιστορία, Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://archive.enet.gr/online_text, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

Πολλές τράπεζες που είχαν τοποθετήσει τα χρήματα των πελατών τους σε μετοχές αντιμετωπίζουν προβλήματα, αφού τις επόμενες μέρες πολλές τράπεζες κηρύσσουν πτώχευση.

Μπροστά στην οικονομική κρίση, οι περισσότερες τράπεζες δεν δανείζουν πια χρήματα στους πελάτες και αρνούνται να χρηματοδοτήσουν επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις που δεν μπορούν πια να διαθέσουν τα προϊόντα τους και τα βλέπουν να συσσωρεύονται σε στοκ, αναγκάζονται να ρίξουν τις τιμές, με αποτέλεσμα πολλές να χρεοκοπούν.

Οι εργάτες απολύονται ή εισπράττουν λιγότερες αμοιβές. Στα μέσα του 1930 ολόκληρη η Αμερικάνικη οικονομία έχει παραλύσει. Η οικονομική κρίση επεκτείνεται σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι αμερικάνικες τράπεζες, που είχαν δανείσει χρήματα στις άλλες χώρες επιδιώκουν να πάρουν πίσω τα κεφάλαια τους για να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές δυσκολίες, έτσι προκαλούν χρεοκοπία στις γερμανικές και αυστριακές τράπεζες, που κυρίως στηρίζονταν στον αμερικάνικο δανεισμό. Η ευρωπαϊκή ευημερία έχει κλονιστεί. Εκείνη που πλήττεται περισσότερο είναι η Γερμανία, η οποία έχει αξιόλογη βιομηχανική ανάπτυξη χάρη στα αμερικάνικα κεφάλαια. Στην Αγγλία, της οποίας οι οικονομικές δυσκολίες είναι παλιές, η καταστροφή επιδεινώνεται περισσότερο, γιατί η κρίση παραλύοντας την παγκόσμια οικονομία, αφαιρεί από τη χώρα τους περισσότερους πελάτες της. Σε αντίθεση, η Γαλλία θίγεται λιγότερο, γιατί σε αυτήν οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις ήταν λίγες.⁹

Εν' τούτοις η κρίση πλήττει έντονα και τις γεωργικές και τις υποανάπτυκτες χώρες. Η παράλυση της οικονομίας αφαιρεί από τις πλούσιες χώρες τη δυνατότητα να αγοράζουν προϊόντα των ακριτικών χωρών. Έτσι ο Καναδάς δεν μπορεί πια να πουλήσει το σιτάρι του, η Αυστραλία το μαλλί της, η Βραζιλία τον καφέ της. Οι τιμές των προϊόντων συνεχώς πέφτουν και οι χώρες χάνουν την κύρια πηγή των εσόδων τους.

Οι συνέπειες της κρίσης ήταν αισθητές ως το τέλος της δεκαετίας του 1930. Η ανεργία αντιμετωπίστηκε με τα έργα πολεμικής προετοιμασίας του Χίτλερ και την κήρυξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου (1939). Οι επιπτώσεις από το «κραχ» του 1929 στις Η.Π.Α. ήταν:

⁹ Σαν σήμερα.gr, Ηλεκτρονική Πύλη Ιστορίας, (χ.χ), Η Χρηματιστηριακή κρίση του 1929 Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sansimera.gr/articles/182>, Έγινε πρόσβαση στις 10/12/2011

- 12.000.000 έμειναν άνεργοι
- 12.000 έχαναν τη δουλεία τους κάθε μέρα
- 20.000 επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση
- 1616 τράπεζες πτώχευσαν
- 1 στους 20 γεωργούς μείνανε στο δρόμο
- 23.000 αυτοκτονίες μέσα σε 1 χρόνο¹⁰

Κυκλοφορία του καινούριου χαρτονομίσματος του ενός δολαρίου

Πηγή: http://archive.enet.gr/online_text

Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Αυτές έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή τη συνύπαρξη πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας.

Ως επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών – Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν, ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Παρόλα αυτά, οι στοχευόμενες χώρες ανταποκρίθηκαν, βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες.

¹⁰ Σαν σήμερα.gr, Ηλεκτρονική Πύλη Ιστορίας, (χ.χ), Η Χρηματιστηριακή κρίση του 1929, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sansimera.gr/articles/182>, Έγινε πρόσβαση στις 10/12/2011

Οικονομικές κρίσεις 1929 - 2008 (Αιτίες & Αποτελέσματα), (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://d-ostria.blogspot.com/2008/10/1929-2008.html>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, στον απόηχο της ιρανικής επανάστασης. Οι χώρες του OPEC για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Ωστόσο, επικράτησε ένας διαδεδομένος πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Αυτό έγινε, διότι υπήρξε μειωμένη ζήτηση και υπερβολική παραγωγή, οδηγώντας τον OPEC στο να χάσει την ενότητα του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από τη Βόρειο Θάλασσα.¹¹

2.1.1 19 Οκτωβρίου 1987 «Η Μαύρη Δευτέρα»

Η Wall Street έμοιαζε με πεδίο μάχης. Μέσα σ' ένα 7ωρο ο δείκτης έχασε 22%, δηλαδή 550 εκατ. δολάρια.

Ήταν η μεγαλύτερη πτώση που σημειώθηκε ποτέ στην αγορά μετοχών. Από την αρχή του χρόνου, έως το καλοκαίρι ο δείκτης είχε σημειώσει άνοδο 44%. Το Σεπτέμβριο φάνηκαν οι πρώτες τάσεις σύγκρουσης. Τη εβδομάδα που προηγήθηκε του Κραχ, οι μετοχές είχαν χάσει περίπου το 10% της αξίας τους. Δυο παράγοντες ενοχοποιούνται για τη ραγδαία πτώση: η κερδοσκοπία στην αγορά προθεσμιακών τίτλων στο χρηματιστήριο του Σικάγου και τα αυτοματοποιημένα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Οι μετοχές ανεβοκατεβαίνουν ανάλογα με τις πεποιθήσεις και το ένστικτο των διαπραγματευτών. Όταν η πλειοψηφία ευελπιστεί σε άνοδο των τιμών, τότε συμπεριφέρεται σύμφωνα με αυτήν την πεποίθηση και οι μετοχές ανεβαίνουν. Αντίθετα, αν οι χρηματιστές αναμένουν πτώση επηρεάζουν την αγορά αρνητικά. Το ίδιο συνέβη και τη «*Μαύρη Δευτέρα*». Μετά τις πτώσεις της προηγούμενης εβδομάδας οι κερδοσκόποι στοιχημάτισαν σε νέα πτώση, η οποία και πραγματοποιήθηκε.

Όταν όμως η πτώση των τίτλων ξεπέρασε το 4% συνέβη το απρόβλεπτο, οι υπολογιστές των αμοιβαίων κεφαλαίων άρχισαν να ρίχνουν αυτομάτως στην αγορά

¹¹ Flash back στις Οικονομικές Κρίσεις: Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.enthesis.net.index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

τεράστιες ποσότητες μετοχών. Έτσι είχαν προγραμματιστεί να κάνουν στην περίπτωση που οι απώλειες ξεπερνούσαν το μέγιστο αποδεκτό επίπεδο.¹²

2.1.2 Ιανουάριος 1995:«Φαινόμενο Τεκίλας»

Στις 30 Ιανουαρίου οι σημαντικότεροι τραπεζίτες του κόσμου βρίσκονταν στο Νταβός της Ελβετίας για το Παγκόσμιο οικονομικό συνέδριο. Στο επίκεντρο των συζητήσεων βρισκόταν η κρίση του μεξικάνικου πέσο, το οποίο είχε χάσει 40% της αξίας του έναντι του δολαρίου μέσα σ' ένα μήνα εξαιτίας της διαφυγής κεφαλαίων από τη χώρα. Όταν ένας από τους συνέδρους ανέφερε πως τα συναλλαγματικά αποθέματα του μεξικάνικου ήταν λιγότερα από 5 δις δολάρια, τότε οι Αμερικάνοι τραπεζίτες εγκατέλειψαν θορυβημένοι το συνέδριο. Το Μεξικό θα έπρεπε να τους επιστρέψει μέσα σε λίγες μέρες το ποσό των 18 δις δολαρίων, διαφορετικά η αδυναμία εξόφλησης των χρεών θα ζημίωνε τη χώρα τους, αλλά και τις Η.Π.Α. Στις 3 Φεβρουαρίου, ο Μπιλ Κλίντον παρεμβαίνει και εξασφαλίζει διεθνή χρηματοδότηση 50 δις δολάρια για λογαριασμό του Μεξικού. Η έκρηξη του επικίνδυνου φαινομένου «Τεκίλας» αποφεύχθηκε την τελευταία στιγμή. Όμως η πτώση των τιμών στο χρηματιστήριο του Μεξικού προκάλεσε και την Wall Street απώλειες 10 δις δολαρίων.¹³

2.1.3 Οκτώβριος 1997:«Τίγρεις Σε Νευρική Κρίση»

Η κρίση που χτύπησε τον Οκτώβριο του 1998 την Wall Street ξεκίνησε από την νοτιοανατολική Ασία. Χώρες όπως η Ταϊλάνδη, Μαλαισία, Φιλιππίνες και Ινδονησία γνώρισαν μια γρήγορη ανάπτυξη, χάρη στα τεράστια ποσά που επένδυσαν ιαπωνικές τράπεζες και αμερικάνικοι οργανισμοί. Οι ξένοι επενδυτές δεν ανησυχούσαν για τα κέρδη τους, καθώς τα τοπικά νομίσματα ήταν προσκολλημένα στο δολάριο. Όμως οι κυβερνήσεις των Ασιατικών χωρών δεν μπορούσαν να συγκρατήσουν περισσότερο τη συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο, λόγω του μεγάλου ρυθμού επενδύσεων

¹² Flash back στις Οικονομικές Κρίσεις: Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.enthesis.net.index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

Κρίση Χρηματιστηρίων (2001), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=726>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

¹³ Μαθιοπούλου Μ., (2007), «Κρίσεις: Άλλα Κραχ που άφησαν εποχή», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.makthes.gr/news/economy/8081>, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

και των ελλειμμάτων στον προϋπολογισμό τους.¹⁴ Άλλωστε, ούτε τα αναγκαία συναλλαγματικά αποθέματα είχαν ούτε τη φορολογία μπορούσαν να αυξήσουν. Αυτό θα επιβάρυνε έντονα τις επιχειρήσεις και τις εξαγωγές, που αποτελούσαν τον κινητήριο μοχλό της οικονομίας τους. Η απόφαση να σταματήσει η συναλλαγματική ισοτιμία με το αμερικάνικο νόμισμα προκάλεσε πτώση στα χρηματιστήρια.

Οι Αμερικάνοι επενδυτές φοβόντουσαν, γιατί η δοκιμασία της οικονομίας των «Τίγρων» θα επηρέαζε και τις ιαπωνικές τράπεζες, στις όποιες είχαν επενδύσει με αποτέλεσμα να υπάρξει κάμψη.¹⁵

2.1.4 2000: Η «Φούσκα Των Μετοχών Υψηλής Τεχνολογίας»

Μία άλλη κρίση είναι αυτή του 2000-2001 με την έκρηξη της “φούσκας” του Internet, που προκάλεσε πτώσεις στις τιμές των μετοχών ανάλογες με εκείνες της κρίσης του 1929. Παρατηρούμε, ότι η σημερινή κρίση είναι ακόμη πιο σοβαρή και πλησιέστερη σε αυτήν του 1929, καθώς αγγίζει το τραπεζικό σύστημα προκαλώντας πτωχεύσεις τραπεζών.

Όντως η σημερινή κρίση δείχνει να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25% της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια, αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές. Η παγκοσμιοποίηση την καθιστά ακόμα πιο σοβαρή, αφού εντείνει τη δυναμικότητα μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Πέραν όμως της παγκοσμιοποίησης, εάν πρέπει να αποκλείσουμε μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930.¹⁶

¹⁴ Flash back στις Οικονομικές Κρίσεις: «Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται» (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.enthesis.net.index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

Κρίση Χρηματιστηρίων (2001), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=726>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

¹⁵ Flash back στις Οικονομικές Κρίσεις: «Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται» (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.enthesis.net.index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

Κρίση Χρηματιστηρίων (2001), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=726>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

¹⁶ Μαθιοπούλου Μ., (2007), «Κρίσεις: Άλλα Κραχ που άφησαν εποχή», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.makthes.gr/news/economy/8081>, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

2.2 Η Διεθνής Οικονομική Κρίση 2007-2008

2.2.1 Πως Και Πότε Παρουσιάστηκε

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Πρόκειται για ένα "φαινόμενο ντόμινο" κατάρρευσης μεγάλων τραπεζών παγκοσμίως και προσπάθειας τόνωσης της ρευστότητάς τους από τις Κεντρικές Τράπεζες, παράλληλα με την άσκηση κατάλληλης νομισματικής πολιτικής διεθνώς.

Η κρίση αυτή έρχεται μετά από 80 χρόνια από την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929. Χαρακτηριστικά αυτής της κατάστασης είναι ο κίνδυνος κατάρρευσης τραπεζών από φήμες, πώληση άλλων σε ιδιαίτερα χαμηλό τίμημα, αλλά κυρίως άσκηση νομισματικής πολιτικής από ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση με σκοπό τη διάσωση του χρηματοοικονομικού συστήματος και όχι για διασφάλιση των τιμών.

Πώς ξεκίνησε, όμως η σημερινή κρίση που έρχεται 80 χρόνια μετά το κραχ του 1929; Προέκυψε μετά το ξέσπασμα των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης της Αμερικής, το οποίο προκάλεσε ένα «ντόμινο» αντιδράσεων στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα, το οποίο παρουσιάζεται παρακάτω:

❖ **α' εξάμηνο του 2007:** Έντονες φήμες επικρατούν γύρω από τη στεγαστική αγορά των ΗΠΑ που παρουσιάζει σημάδια κόπωσης. Εκφράζεται η ανησυχία για επερχόμενη κρίση. Παράλληλα η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προβαίνει διαρκώς σε σταδιακές αυξήσεις του ευρωεπιτοκίου, ώστε να αντιμετωπίσει τις πιέσεις πληθωρισμού. Πλήττονται έντονα οι δανειολήπτες, ενώ παράγοντες στην τραπεζική αγορά συνιστούν στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να μην χορηγούν γρήγορα τα δάνεια. Την ίδια στιγμή το δολάριο εξακολουθεί να υποχωρεί έναντι του ευρώ. Επιχειρήσεις μεταφέρουν τα εργοστάσιά τους στην Αμερική και η ανεργία στην Ευρώπη αυξάνεται, ενώ επηρεάζονται παράλληλα και οι εξαγωγές. Στην Ελλάδα δημιουργείται τεράστιο απόθεμα νεόδμητων κατοικιών, οι οποίες όμως γίνονται δυσπρόσιτες, λόγω των υψηλών επιτοκίων στα στεγαστικά δάνεια,

Flash back στις Οικονομικές Κρίσεις: «Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται» (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.enthesis.net.index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

τη στιγμή που έρευνες δείχνουν στροφή των καταναλωτών σε μικρότερα και μεταχειρισμένα διαμερίσματα.¹⁷

- ❖ **Καλοκαίρι του 2007:** Κεφάλαια της Bear Stearns πτωχεύουν, λόγω κατοχής Cdos που βασίζονται σε subprime στεγαστικά δάνεια και υποχρέωσης της τράπεζας να εξυπηρετήσει τις απαιτήσεις των πιστωτών της με ρευστοποίηση στοιχείων της. Τα Rating Agencies (CRAs) υποβαθμίζουν τα Cdos που περιλαμβάνουν στεγαστικά sub-prime και πλήττεται η αυτοπεποίθηση της αγοράς για ασφάλεια στη στεγαστική πίστη. Επενδυτές των ABCPs (Asset Backed Commercial Papers) χάνουν την εμπιστοσύνη τους και η ζήτηση για τα συγκεκριμένα χρεόγραφα πέφτει, φαινόμενο που χαρακτηρίζεται ως «flight to quality» (στροφή προς την ποιότητα). Τράπεζες που υιοθετούν τα conduits και SVIs (κερδοσκοπικά προγράμματα που επωφελούνται από τη διαφορά μεταξύ βραχυπρόθεσμων επιτοκίων δανεισμού και μακροπρόθεσμες επιστροφές από δομημένα επενδυτικά προϊόντα) αναγκάζονται να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους απέναντι στις εγγυήσεις ρευστοποίησης. Η εμπιστοσύνη στη διατραπεζική αγορά κλονίζεται λόγω της έκθεσης στον κίνδυνο ρευστότητας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ανυψωθούν τα διατραπεζικά επιτόκια.
- ❖ **Αύγουστος του 2007:** Κρίση ξεσπά στις ΗΠΑ με την αδυναμία μεγάλων ομάδων του πληθυσμού να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του για στεγαστικά δάνεια sub-prime. Οι πλειστηριασμοί διαδέχονται ο ένας τον άλλον και ολόκληρες πόλεις μένουν στο δρόμο. Οι τράπεζες ξεμένουν από ρευστότητα και οι καταθέτες σπεύδουν στις τράπεζες για να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους. Η αδυναμία είσπραξης των απαιτήσεων των αμερικανικών τραπεζών από τους δανειολήπτες των subprime, συνεπάγεται και την αδυναμία πληρωμής των υποχρεώσεων σε τοκομερίδια και αξίες ομολόγων και CDos (ομόλογα β' γενιάς), στα οποία επενδύουν πολλές ευρωπαϊκές τράπεζες, την ίδια στιγμή που γίνονται μαζικές αναλήψεις. Τα ομόλογα που κατέχουν οι τελευταίες δεν έχουν αντίκρισμα, ενώ το πρόβλημα ρευστότητας προκαλεί δυσπιστία στη δυνατότητα αποπληρωμής σε περίπτωση δανεισμού μιας τράπεζας από μια άλλη και αυξάνονται τα επιτόκια της διατραπεζικής αγοράς.

¹⁷ Βικιπαίδεια, «Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-2008», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.Wikipedia.org/wiki/Διεθνής_χρηματοπιστωτική_κρίση_2007-2008, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

- ❖ **Σεπτέμβριος του 2007:** Δύο γερμανικές τράπεζες, η Sachsen Landesbank και η IKB ανακοινώνουν ότι υπέστησαν ουσιαστικές απώλειες από την κατοχή των conduits. Η Βρετανική Northern Rock βιώνει τη μεγαλύτερη ουρά (bank run) των τελευταίων δεκαετιών σε μια χώρα που φημίζεται για τα μεγάλα εγγυημένα χρηματικά αποθέματα.¹⁸
- ❖ **β' εξάμηνο του 2007:** Οι κεντρικές τράπεζες μεσολαβούν συγχρονισμένα ενισχύοντας τη χρηματοπιστωτική αγορά και σταθεροποιώντας τις διακυμάνσεις στα βραχυπρόθεσμα επιτόκια. Ορισμένες κεντρικές τράπεζες, (όπως η Fed) μειώνουν ακόμη και το επιτόκιο στις βασικές τους χρηματοδοτικές λειτουργίες, ενώ άλλες (ECB) παρακολουθώντας τις εξελίξεις δεν αυξάνουν άλλο τα επιτόκια. Στην Ελλάδα προκύπτουν δομημένα ομόλογα 700 εκατ. ευρώ, στα οποία βασίζεται η χρηματοδότηση των ασφαλιστικών ταμείων, ένα περιστατικό που χαρακτηρίζεται από τα ΜΜΕ ως "Σκάνδαλο των Δομημένων Ομολόγων". Τα στεγαστικά δάνεια στις ΗΠΑ γίνονται δυσπρόσιτα, ενώ μπαίνει λουκέτο στη Northern Rock. Στην Ελλάδα μειώνονται οι ρυθμοί στην πιστωτική επέκταση και προτείνονται ευέλικτα και σύνθετα τραπεζικά προϊόντα ή δάνεια σταθερού επιτοκίου αντί των δανείων με κυμαινόμενο επιτόκιο.¹⁹
- ❖ **Μάρτιος του 2008:** Η Bear Stearns πωλείται σε χαμηλή τιμή στην J.P. Morgan.
- ❖ **Σεπτέμβριος του 2008:** Η αμερικανική κεντρική τράπεζα προσφέρει έκτακτη οικονομική ενίσχυση 85 δισ. δολαρίων στην ασφαλιστική εταιρεία AIG, προκειμένου να αποτρέψει την κατάρρευσή της, λόγω των προβλημάτων ρευστότητας που αντιμετωπίζει. Ο αμερικανικός κολοσσός Lehman Brothers κηρύττει πτώχευση αναστατώνοντας την κυβέρνηση των ΗΠΑ. Ωστόσο, εξαγοράζεται η Merrill Lynch από την Bank of America. Ο πρόεδρος Τζορτζ Μπους προτείνει άμεση ενίσχυση της ρευστότητας για τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, πριν πληγεί περαιτέρω η οικονομία της χώρας. Η αμερικανική κυβέρνηση αποφασίζει να εξαγοράσει, τη Fannie Mae και Freddie Mac. Παράλληλα, ανακοινώνεται το κλείσιμο της Washington Mutual. Τα χρηματιστήρια αντικατοπτρίζουν την απαισιοδοξία της αγοράς στους δείκτες

¹⁸ Βικιπαίδεια, «Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-2008», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.Wikipedia.org/wiki/Διεθνής_χρηματοπιστωτική_κρίση_2007-2008, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

¹⁹ Βικιπαίδεια, «Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-2008», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.Wikipedia.org/wiki/Διεθνής_χρηματοπιστωτική_κρίση_2007-2008, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

τους, σημειώνοντας πτώση. Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Νικολά Σαρκοζί προαναγγέλλει σχέδιο αντιμετώπισης του προβλήματος. Η κρίση μετά το πέρασμα του Ατλαντικού, κατεβαίνει όλο νοτιότερα στην Ευρώπη, καθώς μετά την κρατικοποίηση της Bradford and Bingley από τη βρετανική κυβέρνηση, πραγματοποιείται μερική κρατικοποίηση του ευρωπαϊκού κολοσσού Fortis (Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ολλανδία).

- ❖ **Οκτώβριος 2008:** Νέα βελτιωμένη πρόταση ψηφίζεται στην αμερικανική Γερουσία. Παρά ταύτα, ακόμη και τα ίδια τα μέλη δεν μπορούν να εγγυηθούν με βεβαιότητα την επιτυχία ενός τέτοιου σχεδίου, ενώ παράγοντες της αγοράς μιλούν για επερχόμενη ύφεση που μπορεί να διαρκέσει μέχρι και 5 χρόνια. Ο πρόεδρος της ΕΚΤ, Ζαν Κλόντ Τρισέ δηλώνει πως η οικονομική κρίση των ΗΠΑ θα επιβραδύνει τους ρυθμούς ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, ενώ σε μικρή διάσκεψη κορυφής υπό τον Νικολά Σαρκοζί διατυπώνεται η βούληση να σταθεροποιηθεί ή ακόμα και να πέσει το επιτόκιο της ΕΚΤ μετά την υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου και των πληθωριστικών πιέσεων, δηλαδή κάτω από το 4,25%.²⁰ Επιπλέον, γίνεται αισθητό το κόστος της διατραπεζικής αγοράς, με αύξηση 0,5% στα επιχειρηματικά και 1% στα στεγαστικά δάνεια, ακόμη και σε εκείνα με σταθερό επιτόκιο. Ο πρόεδρος του ΕΒΕΑ διατυπώνει την άποψη πως η κρίση δεν οφείλεται αποκλειστικά στα δάνεια χαμηλής εξασφάλισης, αλλά γενικότερα στον τρόπο διακυβέρνησης των επιχειρήσεων και του τραπεζικού κλάδου, αλλά και στην ίδια την πολιτική διακυβέρνηση της αμερικανικής πολιτείας των τελευταίων 15 ετών.²¹

²⁰ Βικιπαίδεια, «Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-2008», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.Wikipedia.org/wiki/Διεθνής_χρηματοπιστωτική_κρίση_2007-2008, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

²¹ Βικιπαίδεια, «Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-2008», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.Wikipedia.org/wiki/Διεθνής_χρηματοπιστωτική_κρίση_2007-2008, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

2.2.2 Χαρακτηριστικά Και Αιτίες Δημιουργίας

Η σημερινή κρίση ξεκίνησε από την ταυτόχρονη συνύπαρξη των ακόλουθων τριών παραγόντων:

➤ Η φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ.

Η στεγαστική φούσκα ήταν η γενεσιουργός αιτία της κρίσης, η οποία διευκόλυνε την υπερκατανάλωση, με αποτέλεσμα την υπερθέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών, όπως πολλές φορές συμβαίνει σε παρόμοιες κρίσεις. Στη χρονική περίοδο 2000-2006, οι τιμές των κατοικιών αυξήθηκαν πάνω από 100%, αλλά έκτοτε έχουν σταθεροποιηθεί και από το 2007 μειωθεί κατά περίπου 13%, ενώ η πτώση συνεχίζεται.²²

➤ Η ραγδαία εξάπλωση των στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (subprime).

Από 9% των συνολικών στεγαστικών δανείων το 2003, σε 24% ανέβηκε το 2007. Υπήρξε, δηλαδή μια πιστωτική επέκταση σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. **Πρώτη αιτία** ανόδου των subprime είναι: η άνοδος των επιτοκίων το διάστημα 5/2004 – 6/2006, όταν το επιτόκιο παρέμβασης της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ (Fed Funds Rate) από το πολύ χαμηλό ύψος του 1,00% βρέθηκε στο 5,25%, με αποτέλεσμα τα νοικοκυριά που είχαν δανειστεί με κυμαινόμενο επιτόκιο, να αντιμετωπίζουν όλο και μεγαλύτερες μηνιαίες δόσεις και πολλά από αυτά να μην μπορούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. **Δεύτερη αιτία** υπήρξε η πίεση του ανταγωνισμού, που ώθησε τις τράπεζες να χορηγούν δάνεια σε νοικοκυριά, εφόσον υπήρξε πρόβλημα στο παρελθόν με το θέμα της αποπληρωμής. Οι τράπεζες αυτές αναλάμβαναν το χρέος με την αρχική τράπεζα, παρέχοντας έτσι δάνεια υψηλού κινδύνου και στηρίζοντας τα νοικοκυριά με χαμηλά ή και μηδενικά επιτόκια για ένα μικρό αρχικό χρονικό διάστημα. **Τρίτη αιτία** ήταν η δυνατότητα μεταφοράς του υψηλού πιστωτικού κινδύνου εκτός ισολογισμού, σε τρίτους επενδυτές, μέσω τιτλοποιήσεων, γεγονός που έκανε τις τράπεζες να μην χορηγούν δάνεια υψηλού πιστωτικού κινδύνου. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν τα νοικοκυριά με χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμοζόταν στη συνέχεια. Πολλές φορές οι τράπεζες

²² Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (2008), Διεθνής Χρηματοοικονομική Κρίση 2007 & Οικονομικές Επιπτώσεις, Αθήνα

αναλάμβαναν να πληρώσουν το δάνειο του νοικοκυριού από άλλη τράπεζα, επειδή το νοικοκυριό είχε πρόβλημα αποπληρωμής. Και είχε πρόβλημα αποπληρωμής, καθώς με την άνοδο των επιτοκίων της περιόδου 5/2004 - 6/2006, οι μηνιαίες δόσεις αυξάνονταν.²³

➤ Η μεταφορά του ρίσκου από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο κοινό και τους επενδυτές μέσω τιτλοποιήσεων.

Η μεταφορά αυτή του ρίσκου επέτρεπε στις τράπεζες να δανείζουν άφοβα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και στη συνέχεια να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να χρειάζεται να βρουν νέους καταθέτες. Οι τιτλοποιήσεις έγιναν μηχανές παραγωγής χρήματος! Μάλιστα, όλο και μεγαλύτερα ποσοστά των στεγαστικών δανείων άρχισαν να διεκπεραιώνονται μέσω τιτλοποιήσεων από μη παραδοσιακούς οργανισμούς.

Οι τιτλοποιήσεις έδωσαν τη δυνατότητα στις τράπεζες να ξεφορτώνονται το ρίσκο και να αποκτούν ρευστότητα για νέα δάνεια. Οι τράπεζες έχουν πλέον απλό διαμεσολαβητικό ρόλο στα στεγαστικά δάνεια, ενώ με τις τιτλοποιήσεις προάγουν αυτόνομα την πιστωτική επέκταση και αυξάνουν την ποσότητα χρήματος στην οικονομία. Οι τιτλοποιήσεις παράγουν οικονομική αξία, αφού προσφέρουν το ύψος εκείνο του ρίσκου που ο κάθε επενδυτής επιθυμεί. Ωστόσο, δεν είναι κάτι νέο στην αμερικανική αγορά. Έχουν ξεκινήσει από το 1939 στις ΗΠΑ στην προσπάθεια της αμερικανικής κυβέρνησης να πριμοδοτήσει την ιδιοκατοίκηση διευκολύνοντας τη χρηματοδότηση των στεγαστικών δανείων.²⁴

²³ Παναγιώτου Π., (2010), Παγιδευμένοι στον «πλανήτη των τραπεζών», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sofokleous10.gr/portal2/toprothema>, Έγινε πρόσβαση στις 25/11/2011

Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (2011), «Το Χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://web.xrh.unipi.gr/attachments/370_eurobank-01-Xardouvelis.pdf, Έγινε πρόσβαση στις 28/11/2011

²⁴ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (2011), «Το Χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://web.xrh.unipi.gr/attachments/370_eurobank-01-Xardouvelis.pdf, Έγινε πρόσβαση στις 28/11/2011

Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (2008), Διεθνής Χρηματοοικονομική Κρίση 2007 & Οικονομικές Επιπτώσεις, Αθήνα

2.2.3 Οι Λόγοι Για Τους Οποίους Η Κρίση Επεκτάθηκε Σε Μεγάλο Βαθμό

- Τα σύνθετα αυτά ομόλογα ήταν διασκορπισμένα σε όλο το χρηματοοικονομικό σύστημα, στα hedge funds, στις ασφαλιστικές εταιρείες, στις επενδυτικές τράπεζες εντός και εκτός των ΗΠΑ. Μάλιστα φαίνεται, ότι οι φορείς αυτοί παρακρατούσαν και το τμήμα του τίτλου με το μεγαλύτερο ρίσκο, το αποκαλούμενο equity portion, προφανώς για να απολαμβάνουν τις υψηλότερες αποδόσεις.²⁵
- Τα σύνθετα ή δομημένα ομόλογα ήταν τόσο πολύπλοκα, ώστε στην περίπτωση χρεοκοπίας, κανείς δεν γνώριζε με σαφήνεια την ακριβή κατανομή των απωλειών. Κατά συνέπεια υπήρχε δισταγμός στο δανεισμό αντισυμβαλλομένων τραπεζών, ιδιαίτερα για μακρά χρονικά διαστήματα, επειδή υπήρχε έλλειμμα πληροφορίας για την έκθεσή του στα ομόλογα αυτά. Η ρευστότητα στη διατραπεζική αγορά περιορίστηκε και σχεδόν μηδενίστηκε και η έλλειψη ρευστότητας οδήγησε τις κεντρικές τράπεζες σε παρεμβάσεις παροχής ρευστότητας.
- Οι τίτλοι αυτοί χρησιμοποιούνταν και ως ενέχυρο για περαιτέρω δανεισμό. Όταν η αξία του ενέχυρου μειώνεται, ο δανειζόμενος καλείται να αναπληρώσει την απώλεια (margin call) με την καταβολή μετρητών. Εμφανίστηκε έντονη η ανάγκη μετρητών. Η έλλειψη μετρητού οδηγεί στην αναγκαστική πώληση των θέσεων των επενδυτών, γεγονός που πιέζει τις τιμές προς τα κάτω.
- Τα διεθνή λογιστικά πρότυπα επιβάλλουν στις τράπεζες την αποτίμηση του ισολογισμού τους με τιμές αγοράς, γεγονός που επιδεινώνει την εικόνα τους προς τους επενδυτές και οδηγεί σε περαιτέρω πωλήσεις των μετοχών τους.²⁶

Έτσι, ένα χρόνο μετά τα πρώτα κρούσματα πτωχεύσεων στα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου, η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση συνεχίζεται, παρά τις πολλές παρεμβάσεις των κεντρικών τραπεζών με παροχή ρευστότητας και άλλες

²⁵ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (χ.χ), Διεθνής Κρίσης Και Ελληνικές Παρενέργειες, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.metarithmisi.gr/el/readText.asp>, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

²⁶ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (χ.χ), Διεθνής Κρίσης Και Ελληνικές Παρενέργειες, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.metarithmisi.gr/el/readText.asp>, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (2008), Χρηματοπιστωτική Κρίση: Αιτίες και Συνέπειες, Εφημερίδα Τραπεζικό Βήμα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hardouvelis.gr/files/articles/gr/Trapeziko%20Vimajan2008.pdf>, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

διευκολύνσεις δανεισμού. Η κρίση ήδη έχει μέχρι σήμερα οδηγήσει σε μειώσεις των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζικών ιδρυμάτων. Οι τιμές, όμως, των κατοικιών στις ΗΠΑ, που έχουν ήδη πέσει περίπου 13%, αναμένεται να συνεχίσουν την καθοδική πορεία τους, διπλασιάζοντας τη μέχρι σήμερα πτώση.²⁷

Ωστόσο, η κρίση δεν περιορίστηκε μόνο στις ΗΠΑ. Δεν μπορούσε άλλωστε να περιοριστεί εκεί μια που η πορεία της οικονομίας των ΗΠΑ έχει μέχρι τώρα καθοριστική επίδραση στην παγκόσμια οικονομία. Πολλές ευρωπαϊκές τράπεζες είχαν συμμετάσχει στη χρηματοδότηση των δανείων στην αγορά κατοικίας των ΗΠΑ για να εκμεταλλευτούν τις υψηλές αποδόσεις, όπως και είχαν αγοράσει μετοχές και ομόλογα των επενδυτικών τραπεζών που πτώχευσαν ή κινδυνεύουν να πτωχεύσουν. Η κατάρρευση της αγοράς στις ΗΠΑ οδήγησε σε απώλειες πολλών δισεκατομμυρίων ευρώ στην Ευρώπη. Ορισμένες από τις τράπεζες αναγκάστηκαν για να χρηματοδοτήσουν τις αναγκαίες αυξήσεις κεφαλαίων, που θα τις βοηθούσαν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τους, να δεχτούν ως μετόχους επενδυτικούς οργανισμούς από την Ασία και τις αραβικές χώρες.

Η κρίση συνέχισε να παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις. Από τις πτωχεύσεις τραπεζών περάσαμε στον κίνδυνο πτώχευσης χωρών. Θύματα προέκυψαν η Ισλανδία και η Ουγγαρία. Και οι δύο ζήτησαν τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Ωστόσο, η οικονομία της ΕΕ δεν μπορεί να διαφύγει αλώβητη. Η ανάπτυξη των επενδύσεων εξασθενεί, λόγω της σταδιακής μείωσης της υπερτιμημένης αγοράς ακινήτων. Η αύξηση της απασχόλησης και των μισθών επιβραδύνεται και η εμπιστοσύνη των νοικοκυριών μειώνεται σταθερά.²⁸

²⁷ Χαρδούβελης Α. Γκίκας.,(χ.χ), Διεθνής Κρίσης Και Ελληνικές Παρενέργειες, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.metarithmisi.gr/el/readText.asp>, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

²⁸ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (2011), «Το Χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://web.xrh.unipi.gr/attachments/370_eurobank-01-Xardouvelis.pdf, Έγινε πρόσβαση στις 28/11/2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Πως Ξεκίνησε Η Κρίση Στην Ελλάδα

Το προμήνυμα είχε έρθει στις 9 Αυγούστου 2007, όταν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είχε υποχρεωθεί να παράσχει στις χρηματαγορές ρευστότητα 95 δισ. δολαρίων.

Η διεθνής κρίση, τα πρώτα συμπτώματα της οποίας είχαν εμφανισθεί αρκετούς μήνες πριν στις ΗΠΑ, άγγιζε και την ευρωπαϊκή οικονομία. Ένα χρόνο μετά η κρίση βρίσκεται σε εξέλιξη, αν και άρχισαν να παρουσιάζονται κάποια πρώτα ελπιδοφόρα μηνύματα. Στις 4 Αυγούστου 2008, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προέβλεψε, ότι ο ρυθμός ανάπτυξης στην ευρωζώνη θα διαμορφωθεί στο 1,75%, ενώ ο πληθωρισμός θα κινηθεί στο επίπεδο του 3,5%.

Η αύξηση των επιτοκίων του ευρώ και η εμφάνιση, παράλληλα με τη χρηματοοικονομική κρίση, των έντονων αυξήσεων των διεθνών τιμών του πετρελαίου, των τροφίμων και άλλων πρώτων υλών έκαναν την κατάσταση της ευρωπαϊκής οικονομίας ακόμη πιο περίπλοκη και δύσκολη.

Οι επενδύσεις, ιδιαίτερα στον κατασκευαστικό τομέα, συνεχίζουν να επιβραδύνονται ή και να μειώνονται, η κατανάλωση επηρεάζεται αρνητικά και η εξυπηρέτηση του χρέους, ιδιωτικού και δημοσίου, επιβαρύνεται.

Η συγκεκριμένη κατάσταση επηρέασε, όπως είναι φυσικό, και την ελληνική οικονομία, επιτείνοντας προβλήματα που ήδη υπήρχαν, όπως είναι το υψηλό δημόσιο χρέος και η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Το Ελληνικό Δημόσιο αναγκάζεται πλέον, λόγω της αύξησης των επιτοκίων και των περιθωρίων των επιτοκίων, να δανείζεται για την κάλυψη των αναγκών του, περισσότερο και ακριβότερα.²⁹

Στο «μέτωπο» του πληθωρισμού, το σοκ ήταν ένα χρόνο μετά την έναρξη της κρίσης κατά πολύ μεγαλύτερο σε άλλες χώρες της ευρωζώνης σε σχέση με την Ελλάδα. Ο μέσος όρος πληθωρισμού στους «15» εκτινάχθηκε από το 1,7% τον Αύγουστο 2007 στο 4% τον Ιούνιο 2008 και τον Ιούλιο στο 4,1%. Οι κύριες επιδράσεις προέρχονται από τα τρόφιμα και τα καύσιμα, με τον δείκτη των τροφίμων να καταγράφει τον Ιούνιο άνοδο 6,4% σε ετήσια βάση από 2,1% τον Αύγουστο 2007 και τον δείκτη της

²⁹ Aglietta M., (2009), ' Η Οικονομική Κρίση', Μετάφραση: Παπαγιαννίδης Α.Δ, Εκδόσεις: Πόλις

ενέργειας να εκτινάσσεται σε άνοδο 16% τον Ιούνιο 2008 από μείον 0,9% τον Αύγουστο του 2007.

Η ελληνική οικονομία είναι μέρος της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας και ταυτόχρονα είναι ελλειμματική. Η κυβέρνηση δανείζεται κάθε χρόνο δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ για να καλύψει τις ανάγκες του Δημοσίου αλλά και τους τόκους του εξωτερικού χρέους, που φτάνει τα 250 δισ. ευρώ. Σε μια περίοδο, όπου οι πιστώσεις έχουν σταματήσει, είναι δύσκολο να βρίσκουμε δανεικά. Στο μεταξύ, οι ελληνικές τράπεζες επίσης δεν βρίσκουν εύκολα δανεικά από το διεθνές σύστημα και έτσι κόβουν τα δάνεια και δημιουργούν προβλήματα σε όλες τις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες δανειολήπτες.³⁰

3.2 Αίτια –Συνέπειες- Επιπτώσεις

Η οικονομική κρίση άρχισε τον Ιούνιο του 2007 με την κρίση στα subprime στεγαστικά δάνεια, (δηλαδή τα δάνεια σε πολύ οικονομικά ασθενείς πιστολήπτες) στις ΗΠΑ. Αυτά έχουν προκαλέσει τεράστιες απώλειες σε όσους επένδυσαν σε τέτοια χρεόγραφα και σε όσους δάνεισαν σε επιχειρήσεις, τράπεζες και οργανισμούς. Η κρίση αυτή άρχισε να γενικεύεται, αφού φάνηκε πως και άλλα μεγάλα τραπεζικά και ασφαλιστικά ιδρύματα είχαν επενδύσει, ή εγγυηθεί επενδύσεις σε όχι καλής ποιότητας χρεόγραφα. Παρόμοιες ενέργειες είχε κάνει και η Ελλάδα, με αποτέλεσμα να πληγεί και αυτή από την οικονομική κρίση.

Η περίπτωση της ελληνικής οικονομίας είναι ιδιαίτερη. Από τη μια πλευρά, η χώρα δοκιμάζεται από τεράστιες μακροχρόνιες ανισορροπίες, όπως το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, που απεικονίζεται στον υψηλότερο ελληνικό πληθωρισμό και το τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Από την άλλη, η χώρα μπορεί να ξεπεράσει την κρίση με τις λιγότερες δυνατές απώλειες σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.³¹ Ο ρυθμός αύξησης των δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά δεν πρέπει να μειωθεί δραματικά, οι δημόσιες επενδύσεις πρέπει να πολλαπλασιαστούν, ενώ η κατανάλωση να διατηρηθεί στους ρυθμούς του 2%.

³⁰ Aglietta M., (2009), ' Η Οικονομική Κρίση', Μετάφραση: Παπαγιαννίδης Α.Δ, Εκδόσεις: Πόλις

³¹ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (χ.χ), Ομιλία συνεδρίου με θέμα: Η Διεθνής Κρίση και η Ελλάδα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.economia.gr/index.php?>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

Διαφορετικά, η ύφεση είναι πιθανή και μια τέτοια ύφεση στη συνέχεια θα σημαίνει στασιμότητα διαρκείας, αφού οι μακροχρόνιες ανισορροπίες δεν επιτρέπουν τη γρήγορη ανάκαμψη.

Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας είναι ίσως το βαθύτερο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας, αφού είναι διάχυτο παντού, σε διάφορους τομείς, αγορές, δραστηριότητες και οικονομικές σχέσεις.

Η Ελλάδα παραμένει επίσης ακριβότερη σε σχέση με τους κυριότερους εμπορικούς εταίρους της. Η συναλλαγματική ισοτιμία επιδεινώνεται διαρκώς από το 2007. Τόσο ο υψηλότερος πληθωρισμός όσο και η ταχύτερη αύξηση του κόστους εργασίας δείχνουν μια σχετική έλλειψη ανταγωνισμού στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας πιστοποιείται σε μακροοικονομικό επίπεδο, το οποίο ξεπέρασε το 2007 το 14% του ΑΕΠ, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος. Το έλλειμμα συνεχίζει να διευρύνεται και το 2008 και αυξάνεται στο 15,9%. Εφόσον συνεχιστεί, θα έχει ως αποτέλεσμα είτε τον μεγαλύτερο δανεισμό της χώρας είτε τη σταδιακή εξαγορά του ελληνικού κεφαλαίου από τους ξένους, με αρνητικές επιπτώσεις στο μελλοντικό βιοτικό επίπεδο, αφού στο μέλλον το εισόδημα των κατοίκων της Ελλάδας θα προέρχεται κυρίως από την εργασία και όχι τόσο από την κατοχή κεφαλαίου.³²

Η διεθνής κρίση λειτουργεί ως τεστ αντοχής της ελληνικής οικονομίας. Η διεθνής κρίση έχει δημιουργήσει τρία κύρια προβλήματα: **Έλλειψη ρευστότητας**, **αφερεγγυότητα** και **απομόχλευση**. Η απομόχλευση είναι αυτή που μεταφέρει την κρίση από τον χρηματοοικονομικό χώρο στην πραγματική οικονομία και πηγάζει από τα προηγούμενα δύο προβλήματα, την αφερεγγυότητα και την έλλειψη ρευστότητας. Απομόχλευση σημαίνει, ότι οι τράπεζες προσπαθούν να περιορίσουν το μέγεθός τους μέσω των δανείων τους επειδή δεν μπορούν να βρουν τα απαραίτητα κεφάλαια για να υποστηρίξουν τις δραστηριότητές τους. Έτσι, περιορίζουν τις πιστώσεις και οδηγούν τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά σε συρρίκνωση των δραστηριοτήτων τους, γεγονός που σημαίνει μείωση του προσωπικού, αύξηση της ανεργίας και λιγότερο εισόδημα.

Στα θέματα φερεγγυότητας οι ελληνικές τράπεζες είναι πιο δυνατές από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα απελευθερώθηκε σχετικά

³² Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (χ.χ), Ομιλία συνεδρίου με θέμα: Η Διεθνής Κρίση και η Ελλάδα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.economia.gr/index.php?>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

νωρίς και, έτσι, είχε ήδη κάνει τις απαραίτητες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ μεγέθους του προβλήματος κεφαλαιακής επάρκειας και μεγέθους του πακέτου διάσωσης. Το ελληνικό πακέτο, αν και το μισό από το πακέτο στο σύνολο της Ευρώπης είναι ανάλογο του μικρότερου προβλήματος που επικρατεί στην Ελλάδα.³³

Το ζήτημα της έλλειψης ρευστότητας είναι πιο επικίνδυνο για τις ελληνικές τράπεζες, διότι δεν έχει να κάνει με το πόσο υγιείς είναι, αλλά με την υπάρχουσα πίεση στη διεθνή διατραπεζική αγορά. Η πίεση αυτή δεν έχει εκλείψει ακόμα, παρά τις κυβερνητικές προσπάθειες στις επιμέρους χώρες. Το πρόβλημα είναι σχετικά μεγαλύτερο στην Ευρώπη από τις Η.Π.Α. Οι τράπεζες επιβάλλουν μεγαλύτερα επιτόκια μεταξύ τους στον ακάλυπτο δανεισμό και το περιθώριο αυτό δεν έχει μειωθεί τόσο πολύ στην Ευρωζώνη, όπως έχει συμβεί στις ΗΠΑ. Όσες τράπεζες στην Ευρώπη διαθέτουν ρευστότητα, προτιμούν να την διακρατούν ή να την δανείζουν για πολύ μικρά χρονικά διαστήματα.

Οι ελληνικές τράπεζες χρησιμοποιούν την ευρωπαϊκή διατραπεζική αγορά και, κατά συνέπεια, η έλλειψη ρευστότητας τις επηρεάζει. Όμως, η ρευστότητα είναι μικρότερο πρόβλημα στην Ελλάδα σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρωζώνη, όπως δείχνει και ο λόγος Δανείων προς Καταθέσεις. Επομένως, θα μπορούσε το πρόβλημα της έλλειψης ρευστότητας να λυθεί στην Ελλάδα, χωρίς τη χρήση της διεθνούς διατραπεζικής αγοράς, αλλά δεν φαίνεται να γίνεται προσπάθεια προς μια τέτοια κατεύθυνση.³⁴

Σε διεθνή σύγκριση, ο χρηματοοικονομικός κίνδυνος για την Ελλάδα είναι μικρότερος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι μικρός.

- ✓ Ο κυριότερος κίνδυνος προέρχεται από την αύξηση των επιτοκίων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στη χώρα μας, το 80% περίπου των παλαιών στεγαστικών δανείων είχαν συναφθεί με κυμαινόμενο επιτόκιο. Η αύξηση των μηνιαίων δόσεων, αφενός μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και αυξάνει τον αριθμό αυτών που καθυστερούν τις δόσεις αποπληρωμής και αφετέρου μειώνει την ζήτηση στην αγορά κατοικιών,

³³ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (χ.χ), Ομιλία συνεδρίου με θέμα: Η Διεθνής Κρίση και η Ελλάδα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.economia.gr/index.php?>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

³⁴ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (χ.χ), Ομιλία συνεδρίου με θέμα: Η Διεθνής Κρίση και η Ελλάδα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.economia.gr/index.php?>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

- ✓ Άλλος κίνδυνος προέρχεται από το γεγονός, ότι πολλές ξένες τράπεζες έχουν σημαντικές θέσεις στο μετοχικό κεφάλαιο των ελληνικών τραπεζών με ότι αυτό συνεπάγεται για το μέλλον της ελληνικής χρηματαγοράς,
- ✓ Εμφάνιση διαδικασιών κρίσης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην Ελλάδα, θα βρει την πραγματική οικονομία σε αρκετά δύσκολη θέση, ιδιαίτερα εξαιτίας των επιπτώσεων της ακρίβειας,
- ✓ Η έλλειψη ρευστότητας οδηγεί σε άνοδο των επιτοκίων δανεισμού των τραπεζών, οι οποίες μετακυλούν το κόστος στους δανειολήπτες,
- ✓ Εντείνονται οι πιέσεις για νέες περικοπές σε κοινωνικές δαπάνες.
- ✓ Αρνητική επίδραση στο χρηματιστήριο.
- ✓ Αρνητική επίδραση στη ρευστότητα των τραπεζών και στον τραπεζικό δανεισμό. Δηλαδή, πολύ μεγαλύτερη δυσκολία και κόστος δανεισμού από τις τράπεζες.³⁵

Οι διεθνείς εξελίξεις παίζουν ρόλο στα πράγματα στη χώρα μας. Είναι αναμενόμενο. Γι' αυτό και θα περίμενε κανείς να υπάρχει μια συστηματική και επείγουσα αντιμετώπιση φαινομένων, όπως ο πληθωρισμός, που επιτείνουν τα εγγενή προβλήματα της χώρας. Μια από τις αιτίες του υψηλού ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι ο υψηλότερος πληθωρισμός στην Ελλάδα. Κύρια αιτία είναι οι μονοπωλιακές και ολιγοπωλιακές καταστάσεις και η έλλειψη πραγματικού ανταγωνισμού.

Εξίσου σημαντικές είναι οι αλλαγές που γίνονται ως προς τον τύπο συσσώρευσης. Η Ελλάδα βρίσκεται σε πολλαπλά δύσκολη θέση. Τα μεγαλύτερα ποσά του δημοσίου διοχετεύονται για την πληρωμή του δημόσιου χρέους.³⁶ Υπερεθνικές και ντόπιες τράπεζες εκμεταλλεύονται το ελληνικό κράτος που στο χρέος είναι μεγάλο, αλλά στις σύγχρονες απαραίτητες δραστηριότητες ανεπαρκές. Τα ποσά που παλαιότερα εισρέανε στην χώρα χωρίς ειδική προσπάθεια, όπως ναυτιλιακό και μεταναστευτικό συνάλλαγμα, κονδύλια από την ΕΕ, αλλά και ποσά του λαθρεμπορίου, βρίσκονται σε πορεία μείωσης.

³⁵ Σύλλογος Εργαζομένων MARFIN-ΕΓΝΑΤΙΑ (Σ.Ε.Μ.Ε.Τ), «Οι θέσεις της ΟΤΟΕ για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.semet.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=107&Itemid=58, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

³⁶ Σημίτης Κ., (2008), Ομιλία στον Ο.Π.Ε.Κ με θέμα: «Η πορεία της οικονομίας στην Ελλάδα, την Ευρώπη και τον κόσμο», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.costas-simitis.gr/content/146?theme=print>, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

Η σημερινή κατάσταση χαρακτηρίζεται από το γεγονός, ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες που ευνοούν την επιβράδυνση της οικονομίας. Στη μείωση της ζήτησης συμβάλλουν, η έλλειψη ρευστότητας και η άνοδος των επιτοκίων που πλήττει επιχειρήσεις και νοικοκυριά, διογκώνει το χρέος τους και αυξάνει την πιθανότητα καθυστερήσεων στην αποπληρωμή του. Σε αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε: **α)** την μεγάλη πτώση του Γενικού Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών στην διάρκεια του Ιουνίου 2008 που περιόρισε τις εισηγμένες εταιρείες να αντλήσουν κεφάλαια διαμέσου του χρηματιστηρίου, **β)** την αύξηση του αριθμού των ακάλυπτων επιταγών, **γ)** την επιμήκυνση του χρόνου εξόφλησης των υποχρεώσεων των επιχειρήσεων, **δ)** την άντληση κεφαλαίων από τις τράπεζες, με σκοπό να χρηματοδοτήσουν την πιστωτική τους επέκταση με αντίτιμο τα υψηλά επιτόκια.³⁷

3.3 Σε Ποιο Βαθμό Επηρεάζει Την Ελλάδα Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση

Η Ελλάδα επηρεάζεται από την κρίση:

- ❖ Πρώτον, από τη χαμηλότερη οικονομική δραστηριότητα στο εξωτερικό, η οποία σημαίνει χαμηλότερες εξαγωγές, χαμηλότερα έσοδα από τον τουρισμό, λιγότερες επενδύσεις από ξένους και χαμηλότερα ναύλα.
- ❖ Δεύτερον, από τα υψηλότερα επιτόκια, λόγω των διεθνών προβλημάτων ρευστότητας, κάτι που συνεπάγεται μικρότερη πιστωτική επέκταση, χαμηλότερη κατανάλωση, απασχόληση και επενδύσεις.³⁸

³⁷ Σημίτης Κ., (2008), Ομιλία στον Ο.Π.Ε.Κ με θέμα: «Η πορεία της οικονομίας στην Ελλάδα, την Ευρώπη και τον κόσμο», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.costas-simitis.gr/content/146?theme=print>, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

³⁸ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (χ.χ), Ομιλία συνεδρίου με θέμα: Η Διεθνής Κρίση και η Ελλάδα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.economia.gr/index.php?>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

3.3.1 Τραπεζικό Σύστημα

«Αβρόχοις ποσί» φαίνεται, ότι περνούν τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση οι ελληνικές τράπεζες.

Η Τράπεζα της Ελλάδος υπολόγισε ότι μέχρι το τέλος του 2007, οι απώλειες που είχαν υποστεί οι ελληνικές τράπεζες άγγιζαν περίπου τα 400 εκατ. ευρώ, δηλαδή το 1,5% των κεφαλαίων τους. Ανησυχία προκύπτει από την αύξηση των δανείων που βρίσκονται σε καθυστέρηση, καθώς τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις αδυνατούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους.³⁹

Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από τις ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress tests), τις οποίες διενήργησε η Τράπεζα της Ελλάδος με βάση τα υποθετικά σενάρια που παρουσίασε σε έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα. Στην ίδια έκθεση, η οποία παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα, το 2008, καταγράφονται γενικότερα οι τάσεις του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Οι βασικές επισημάνσεις της έκθεσης έχουν ως εξής:

- Από τα αποτελέσματα των stress test προκύπτει, ότι ο ελληνικός τραπεζικός τομέας έχει τη δυνατότητα να αντεπεξέλθει ακόμη και σε ακραίες διαταράξεις. Η αύξηση των κεφαλαίων από την αξιοποίηση των διατάξεων του Ν. 3723/2008 και οι συσσωρευμένες προβλέψεις που είχαν σχηματίσει οι τράπεζες μέχρι τις 31.12.2008 είναι ικανά να απορροφήσουν ένα σχετικά μεγάλο τμήμα της εκτιμώμενης ζημίας από το σύνολο των κινδύνων.
- Οι τάσεις που καταγράφηκαν το 2008 συνεχίστηκαν και το α' τρίμηνο του 2009. Το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση (σε επίπεδο τραπεζών) αυξήθηκε σημαντικά σε 6% με ανοδική τάση σε όλες τις βασικές κατηγορίες δανείων.⁴⁰
- Μεταξύ του πρώτου τριμήνου του 2008 και του 2009, τα κέρδη προ φόρων υποχώρησαν σημαντικά (τράπεζες: - 85,3%, τραπεζικοί όμιλοι: -51,3%). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στις προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο και στη μείωση των καθαρών εσόδων από τόκους και προμήθειες. Θετική συμβολή είχαν τα κέρδη από χρηματοοικονομικές πράξεις και από το επενδυτικό χαρτοφυλάκιο, ενώ συγκρατημένη ήταν η αύξηση των λειτουργικών εξόδων.

³⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, Έντυπη Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με τα αποτελέσματα από τα stress test των ετών 2007-2009

⁴⁰ Τράπεζα της Ελλάδος, Έντυπη Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με τα αποτελέσματα από τα stress test των ετών 2007-2009

Η σταθερότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος διατηρήθηκε σε υψηλό επίπεδο το 2007, παρά τη συνεχιζόμενη πιστωτική κρίση. Η πλειονότητα των Τραπεζών που δραστηριοποιούνται στον ελληνικό τραπεζικό χώρο παρουσίασε αύξηση κερδοφορίας και τα μεγέθη της ελληνικής τραπεζικής αγοράς παρουσίασαν περαιτέρω ανάπτυξη. Η κερδοφορία των ελληνικών τραπεζικών ομίλων βελτιώθηκε σημαντικά και η κεφαλαιακή τους επάρκεια διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα.

Με υψηλούς ετήσιους ρυθμούς μεταβολής αυξήθηκε το σύνολο των καταθέσεων και *repos* στην Ελληνική Τραπεζική Αγορά κατά το 2007. Συγκεκριμένα, το Δεκέμβριο του 2007 ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής ανήλθε σε 18% έναντι ρυθμού μεταβολής 13% το Δεκέμβριο του 2006. Ιδιαίτερη αύξηση (36%) παρουσίασαν οι καταθέσεις προθεσμίας, καθώς οι αυξήσεις των επιτοκίων που σημειώθηκαν σε αυτές τις καταθέσεις, λόγω του έντονου ανταγωνισμού οδήγησαν σε μετακίνηση αποταμιευτικών πόρων από καταθέσεις όψεως και ταμιευτηρίου, *repos* και Αμοιβαία Κεφάλαια.⁴¹ Η συνολική χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών παρουσίασε καθ' όλο το 2007 αύξηση της τάξης του 21%. Διευκρινίζεται ότι, στη συνολική χρηματοδότηση συμπεριλαμβάνονται και οι χρηματοδοτήσεις με τη μορφή ομολογιακών δανείων που εκδίδουν οι εταιρείες, κυρίως λόγω των φορολογικών πλεονεκτημάτων που προσφέρουν και διακρατούνται στα χαρτοφυλάκια των τραπεζών.⁴²

3.3.2 Χρηματιστήριο

Η πορεία της εγχώριας χρηματιστηριακής αγοράς εξαρτάται άμεσα από την πορεία των διεθνών αγορών, οι οποίες θα επηρεαστούν, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, από την έγκριση ή μη του σχεδίου διάσωσης του χρηματοοικονομικού κλάδου στις ΗΠΑ. Σε εγχώριο επίπεδο, η κρίση σε πρώτη φάση έχει χτυπήσει το Χρηματιστήριο Αθηνών, το οποίο από το ξεκίνημα της κρίσης έχει «χάσει» περίπου 90 δισ. ευρώ, ενώ η πλειονότητα των μετοχών έχει επιστρέψει σε επίπεδα καλοκαιριού του 2005. Τη μεγαλύτερη πτώση της δεκαετίας, μετά το κραχ που ακολούθησε το σκάσιμο της

⁴¹ Τράπεζα της Ελλάδος, Έντυπη Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με τα αποτελέσματα από τα stress test των ετών 2007-2009

⁴² Τράπεζα της Ελλάδος, Έντυπη Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με τα αποτελέσματα από τα stress test των ετών 2007-2009

χρηματιστηριακής φούσκας του 1999-2000, σημειώνει την χρονική περίοδο 2007-2008 η Σοφοκλέους. Τους πρώτους οκτώ μήνες του 2008 ο Γενικός Δείκτης υποχωρεί περισσότερο από 36%, ενώ η πτώση των μετοχών φτάνει σε κάποιες περιπτώσεις έως το 72%! Το αμέσως επόμενο διάστημα η ελληνική αγορά αναμένεται να κινηθεί μεταξύ των 3.100 και 3.500 μονάδων.⁴³

Το χρηματιστήριο είχε να καταγράψει μεγάλες απώλειες μέσα στο διάστημα ενός έτους από το 2000, όταν βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη το σκάσιμο της φούσκας που εκδηλώθηκε μετά την επενδυτική φρενίτιδα του 1999. Τη χρονιά εκείνη (2000) οι απώλειες του Γενικού Δείκτη ανήλθαν σε 41,5%, καθώς η αγορά υποχώρησε από τις 5.800 μονάδες (τον Σεπτέμβριο του 1999 είχε ξεπεράσει τις 6.300 μονάδες) στις 3.400 μονάδες. Το σοκ από το κραχ της Σοφοκλέους ολοκληρώθηκε το 2002, όταν ο Γενικός Δείκτης βυθίστηκε από τις 2.600 που ήταν τότε στις 1.750 μονάδες (απώλειες 33%).⁴⁴

Παρόλα αυτά, οι τέσσερις βασικοί λόγοι (χρηματοπιστωτική κρίση, ακριβό πετρέλαιο, φούσκα στα ακίνητα και κίνδυνος ύφεσης στην οικονομία) που οδήγησαν στη διεθνή χρηματιστηριακή κρίση εξακολουθούν να αποτελούν οικονομική υποχρέωση για το Χ.Α. Τα διεθνή χαρτοφυλάκια ελέγχουν πάνω από το 50% της συνολικής κεφαλαιοποίησης στο Χ.Α., ενώ οι ιδιώτες επενδυτές, οι οποίοι το 1999 αποτελούσαν την κινητήρια δύναμη των εξελίξεων στην εγχώρια αγορά, τώρα απέχουν από τα δρώμενα στο Χ.Α.

3.3.3 Τουρισμός

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση και οι επιπτώσεις της στον τουριστικό τομέα έχουν ήδη δημιουργήσει νέα δεδομένα, νέες τάσεις και ταυτόχρονα νέες προκλήσεις για τους προορισμούς, οι οποίοι καλούνται πλέον να προσελκύσουν τουριστική ροή σε κλίμα έντονου ανταγωνισμού και αβεβαιότητας. Η Ελλάδα επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την κρίση, ενώ οι πρώτες έρευνες που γίνονται κάνουν λόγο για πτώση της τάξεως του 10% σε επίπεδο αφίξεων κι έως 25% σε επίπεδο εσόδων.

⁴³ Χαρδούβελης Α. Γκίκας., (2008), Χρηματοπιστωτικό Σύστημα 2008, Περιοδικό Τάσεις 2008 ετήσια ειδική έκδοση, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/files/ARTICLES/GR/TASEIS_2008, Έγινε πρόσβαση στις 4/11/2011

⁴⁴ Εφημερίδα Καθημερινή (1999), «Σημαντικές απώλειες υπέστη το Χρηματιστήριο Αθηνών», σελ 1, 21, έτος 81ό, αρ. φύλλου 24.289

Η ελληνική τουριστική βιομηχανία λειτουργεί τρεις το πολύ τέσσερις μήνες το καλοκαίρι, παράγει πλούτο που μοιράζεται και ζει τις τοπικές κοινωνίες μέχρι και μετά τις γιορτές και απαιτεί υπηρεσίες υποδομής και συντήρησης για να προετοιμαστεί για την επόμενη σεζόν, ήδη από τον Φεβρουάριο. Η χώρα μας και οι ανταγωνίστριες τουριστικά χώρες, με εξαίρεση την Τουρκία και την Κροατία, πλήττονται από τη διεθνή κρίση.

Ο ελληνικός τουρισμός το 2011, έχασε έσοδα περίπου 1,9 δις ευρώ την τελευταία διετία και ήθελε να κλείσει τον κύκλο των αρνητικών αποτελεσμάτων. Βασικό όπλο του, η μετάταξη του ΦΠΑ στη διαμονή των τουριστικών καταλυμάτων από το 11% στο 6,5%, δηλαδή στα ίδια περίπου επίπεδα με τον ΦΠΑ που ισχύει και σε ανταγωνιστικούς προορισμούς.⁴⁵

Οι αρμόδιοι φορείς αισιοδοξούν, ότι οι αφίξεις ξένων επισκεπτών, οι διανυκτερεύσεις στα καταλύματα και οι τουριστικές εισπράξεις θα ανακάμψουν. Το μέτρο της μείωσης του ΦΠΑ κοστολογήθηκε σε 200 εκατ., ενώ το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων εκτίμησε, ότι θα προκαλούσε από μόνος του επιπλέον τουριστικά έσοδα ύψους 630 εκατ. το 2011. Ας δούμε, όμως, πώς εξελίχθηκαν οι αφίξεις και οι εισπράξεις στην Ελλάδα και οι άμεσα ανταγωνιστικοί προορισμοί της στη Μεσόγειο σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία. Ο ελληνικός προορισμός είχε τις χειρότερες επιδόσεις και στα δύο μέτωπα, βάσει των στοιχείων του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων και της Τράπεζας της Ελλάδος. Οι αεροπορικές αφίξεις στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας στο δεκάμηνο μειώθηκαν κατά 0,67% σε σχέση με το ίδιο διάστημα πέρυσι, ενώ μόνο τον Οκτώβριο η πτώση των αφίξεων κινήθηκε στο 0,51%. Τα έσοδα στο διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου περιορίστηκαν κατά 6,9% συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του 2009, φθάνοντας σε 8,57 δις που συνιστούν απώλειες 36 εκατ. ευρώ. Μόνο τον Σεπτέμβριο η κάμψη των εσόδων έφθασε σε 5,1%.⁴⁶

Στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας για τον ελληνικό τουρισμό κατά το 2009:

⁴⁵ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων: Ελληνικός Τουρισμός: Στοιχεία & Αριθμοί, Greek Tourism: Facts & Figures, Έκδοση 2010 Edition, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sete.gr/files/Media/SETE.pdf>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

⁴⁶ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων: Ελληνικός Τουρισμός: Στοιχεία & Αριθμοί, Greek Tourism: Facts & Figures, Έκδοση 2010 Edition, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sete.gr/files/Media/SETE.pdf>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

Σκούλας Ν., (2008), Οι επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης στον τουρισμό, Ομιλία στο 1ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο Τουρισμού που συνδιοργανώθηκε από τη HELEXPO και τη EUROPRESS MEDIA στο πλαίσιο της Έκθεσης Philoxenia, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [http://www.nsa.gr/blog/2008/economy-\(1\).aspx](http://www.nsa.gr/blog/2008/economy-(1).aspx), Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

- ✓ **14,9 εκατ. τουρίστες από το εξωτερικό (1 εκατ. λιγότεροι συγκριτικά με το 2008)**
- ✓ **10,4 € δις έσοδα από τον τουρισμό (μειωμένα κατά €1,2 δις)**
- ✓ **697 € η μέση κατά κεφαλήν δαπάνη των τουριστών που επισκέφθηκαν την Ελλάδα (έναντι 730€ το 2008 και 743€ το 2007)⁴⁷**

3.3.4 Απασχόληση

Η διεθνής οικονομική κρίση πλήττει ευθέως την απασχόληση. Χιλιάδες θέσεις εργασίας χάνονται ήδη στις ΗΠΑ και στην Ε.Ε. και η απειλή της ανεργίας περνάει το κατώφλι της χώρας μας. Η χρηματοπιστωτική κρίση μείωσε τη ρευστότητα και την πρόσβαση στη χρηματοδότηση και αύξησε το κόστος δανεισμού και την αβεβαιότητα. Οι εξελίξεις αυτές επηρέασαν τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Οι πρώτοι αντέδρασαν μειώνοντας τις επενδύσεις τους. Οι δεύτεροι μείωσαν τις δαπάνες τους και αυξάνουν τις αποταμιεύσεις (για τις δύσκολες μέρες που έρχονται). Με αυτόν τον τρόπο περιορίζεται η ζήτηση και, κατ' επέκταση, η οικονομική δραστηριότητα και η απασχόληση. Οι εξελίξεις αυτές επηρεάζουν περαιτέρω αρνητικά την κατανάλωση, αλλά και την αποταμίευση με περαιτέρω περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης.⁴⁸

Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ε.Ε., στην οποία αποτιμάται η απίστευτη και παράδοξη διαπίστωση που ανατρέπει τους κανόνες και τις αρχές της οικονομικής επιστήμης: Η βελτίωση του ρυθμού ανάπτυξης αυξάνει την ανεργία και αντιστρόφως η επιδείνωση του ρυθμού ανάπτυξης μειώνει την ανεργία.

Ο αντίκτυπος της διεθνούς οικονομικής κρίσης έχει ήδη αρχίσει να διαφαίνεται και στην πραγματική οικονομία της χώρας μας. Σε ολόκληρη την Ελλάδα μια σειρά επιχειρήσεις βάζουν λουκέτο, λόγω έλλειψης ρευστότητας, αφήνοντας στο δρόμο εκατοντάδες εργαζομένους και οδηγώντας στην οικονομική ανέχεια τους ίδιους και τις οικογένειες τους. Η ανελαστική στάση των ελληνικών τραπεζών, οι οποίες έχουν παγώσει το δανεισμό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, παρά την αύξηση των κερδών τους, προβληματίζει όχι μόνο τους επιχειρηματίες αλλά και όλους τους πολίτες. Το κλείσιμο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δημιουργεί μια σειρά από προβλήματα, εκ

⁴⁷ Τράπεζα Της Ελλάδος, «Η Κρίση του 1929, Η Ελληνική Οικονομία και Εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος», Νοέμβριος 2009

⁴⁸ Ρωμανιάς Γ., (2009), «Κρίση και Απασχόληση», Έντυπη Έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας

των οποίων τα κυριότερα είναι η αύξηση των δεικτών ανεργίας, η δυσλειτουργία της αγοράς και η μείωση της επιχειρηματικής και κατ' επέκταση οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μας.

Την ίδια στιγμή η Κυβέρνηση προχωρά σε οικονομικό πακέτο 28 εκατομμυρίων ευρώ προς ενίσχυση της ρευστότητας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, εκπρόσωποι του οποίου ισχυρίζονται δημόσια «ότι δεν το χρειάζονται» και αρνούνται πεισματικά να χορηγήσουν δάνεια στις ελληνικές επιχειρήσεις.⁴⁹

3.3.5 Ναυτιλία

Η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει ήδη μεγάλο αντίκτυπο στην ελληνική ναυτιλία. Οι λόγοι της διεθνούς οικονομικής κρίσης είναι πολλοί και κυρίως σχετίζονται με την με τα τεκταινόμενα στο τραπεζικό σύστημα και την απληστία του. Λόγω της εμπλοκής του τραπεζικού συστήματος έχει πληγεί καίρια η πραγματική οικονομία, έχουν περιοριστεί οι δανειοδοτήσεις, η κατανάλωση, το εμπόριο και ως εκ τούτου η ζήτηση για μεταφορές. Το παγκόσμιο σύστημα για να ανασάνει χρειάζεται χρηματοδότηση. Οι τράπεζες, όμως είναι διατεθειμένες να μην δανείζουν χρήματα η μία στην άλλη και ως εκ τούτου τα spreads να κρατιούνται πολύ ψηλά προς όφελός τους. Έτσι επιδεινώνεται η κρίση.⁵⁰ Η κρίση που πλήττει την εμπορική ναυτιλία, αποτέλεσμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης, εκτιμάται, ότι σταδιακά θα αρχίσει να επιδρά αρνητικά και στην πραγματική οικονομία της χώρας καθώς η ναυτιλία αποτελεί την δεύτερη μεγαλύτερη πηγή εσόδων, μαζί με τον τομέα του τουρισμού. Η ελληνική ναυτιλία αντιπροσωπεύει περίπου το 7,6% του ελληνικού ΑΕΠ και καλύπτει σημαντικό μέρος του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών της μη ανταγωνιστικής ελληνικής οικονομίας.

Άμεσα ή έμμεσα απασχολεί πάρα πολλούς Έλληνες. Δηλαδή το εισόδημα εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από τη ναυτιλία.

Έτσι, λοιπόν, ύστερα από πολλά χρόνια, ναυτιλιακές εταιρείες δυσκολεύονται να «κλείσουν» τραπεζικά δάνεια. Στο πρώτο εξάμηνο του 2008 η παραγωγή νέων

⁴⁹ Γιαννακά Σ., (2007), «Η έλλειψη ρευστότητας προκαλεί οικονομική ασφυξία στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της χώρας», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://vo.pasok.gr/giannaka/?p=177>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

⁵⁰ Καλλή Α., (2008), Πλήγμα και στη ναυτιλία, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

ναυτιλιακών δανείων ήταν μειωμένη κατά 23%, σύμφωνα με τον διευθύνοντα σύμβουλο της Petrofin S. A., Ted Πετρόπουλο.

Την ίδια στιγμή, η πορεία της ναυτιλίας συνεχίζει να σημειώνει κάθετη πτώση. Ιδιαίτερα στον τομέα των φορτηγών, η πτώση φθάνει στο 80%. Ο δείκτης Baltic Dry, που παρακολουθεί την εξέλιξη του εμπορίου στα ξηρά φορτία, υποχώρησε κατά 87%, καθώς η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται σε τροχιά ραγδαίας επιβράδυνσης. Οι εισηγμένες ναυτιλιακές εταιρείες, τουλάχιστον αυτές που ασχολούνται με τον τομέα μεταφοράς ξηρού φορτίου, παρουσιάζουν μειωμένα έσοδα και κέρδη για το τελευταίο τρίμηνο του 2008 ενώ για το 2009 οι προβλέψεις δεν ήταν ευοίωνες.⁵¹

3.3.6 Εμπόριο-Βιομηχανία

Η οικονομική κρίση δοκιμάζει τις αντοχές των εμπόρων και προβληματίζει έντονα το οικονομικό επιτελείο, δεδομένου ότι η πτώση της κατανάλωσης συμπαρασύρει και τον ρυθμό ανάπτυξης. Τα τελευταία στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας είναι απογοητευτικά για τον κλάδο. Οι πιέσεις στον κλάδο είναι ασφυκτικές.

Την ίδια ώρα, οι τράπεζες σταματούν να δανείζουν, με συνέπεια η αγορά να «στεγνώνει» από ρευστό.

Οι τράπεζες καθιστούν τον δανεισμό στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις από δύσκολο έως αδύνατο. Υπό αυτές τις συνθήκες μία στις τέσσερις λιανεμπορικές επιχειρήσεις έχει προχωρήσει ή θα προχωρήσει σε μειώσεις προσωπικού.

Στην Ελλάδα η κατάσταση έχει αρχίσει να γίνεται δύσκολη, με τους εμπόρους να κάνουν ήδη λόγο για μείωση του τζίρου τους και για εκατοντάδες «λουκέτα» που θα μπουκνούν ή έχουν μπει ήδη.

Στις άλλες περιφερειακές αγορές μπορεί το ποσοστό των αδιάθετων ακινήτων να μην είναι μεγάλο, ωστόσο τα «λουκέτα» είναι συχνότερα και στα μαγαζιά που κλείνουν έρχονται άλλοι επιχειρηματίες να δοκιμάσουν την τύχη τους, χωρίς όμως μεγάλη επιτυχία.

Επιπλέον, πολύ λίγες βιομηχανίες μπόρεσαν να βελτιώσουν, οριακά έστω, τα καθαρά αποτελέσματά τους, είτε αυξάνοντας τα κέρδη τους είτε περιορίζοντας τις ζημιές τους. Παρ' όλο που τα συνολικά καθαρά κέρδη του βιομηχανικού τομέα εμφανίζονται αυξημένα, η πλειονότητα των επιχειρήσεων παρουσιάζει είτε μείωση κερδών είτε

⁵¹ Καλλή Α., (2008), Πλήγμα και στη ναυτιλία, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?> Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

αύξηση ζημιών. Το μεγαλύτερο ποσοστό, όμως των βιομηχανιών είχαν σημαντικές απώλειες τζίρου, λειτουργικών και καθαρών κερδών, σε βαθμό που καταδεικνύει, ότι ο βιομηχανικός τομέας της χώρας υφίσταται εντονότερα από κάθε άλλον τομέα οικονομικής δραστηριότητας τις συνέπειες της διεθνούς οικονομικής κρίσης.⁵²

⁵² Σε βαθιά κρίση το λιανικό εμπόριο, (2009), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/ w_articles_civ_18_01/04/2009_309512, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

4.1 Ο Ρόλος Του Τραπεζικού Κλάδου Στην Οικονομία

Για κάθε σύγχρονη οικονομία το τραπεζικό σύστημα αποτελεί τον βασικό μοχλό ανάπτυξης και χρηματοδότησης. Η σωστή λειτουργία του Χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι πολύ σημαντική για το επίπεδο ευημερίας μιας χώρας. Δύο είναι οι βασικές λειτουργίες που θα πρέπει να επιτελεί ένα τραπεζικό σύστημα. **Πρώτον** πρέπει να δημιουργηθεί ένας αποτελεσματικός μηχανισμός πληρωμών, όπου η τράπεζα θα διευκολύνει τις συναλλαγές, μεταβιβάζοντας χρήματα από τους καταθέτες προς τους δανειολήπτες και **δεύτερον** θα πρέπει να υπάρχει αποτίμηση και την διαχείριση του κινδύνου. Μια τράπεζα, δηλαδή θα πρέπει να αξιολογεί την πιστοληπτική ικανότητα των δανειοληπτών της πριν την χορήγηση κάθε δανείου και να παρακολουθεί τα δάνεια, ώστε να βεβαιωθεί, ότι τα χρήματα χρησιμοποιούνται έτσι όπως είχαν συμφωνηθεί μεταξύ της τράπεζας και του δανειολήπτη.

4.2 Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Στην Οικονομική Κρίση

Σε αντίθεση με ότι συμβαίνει σε πολλές άλλες χώρες, τα αίτια των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας δεν πηγάζουν από τον τραπεζικό τομέα ή τις διασυνδέσεις του με το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό χώρο. Ο τραπεζικός τομέας παρόλα αυτά, επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση και την κρίση εμπιστοσύνης. Ο μέσος δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών βελτιώθηκε σε 11,7% στα τέλη του 2009, χάρη σε εισφορές δημοσίων κεφαλαίων, πέρα από τις προσπάθειες των ίδιων των τραπεζών να αυξήσουν τα κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας. Ωστόσο, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αυξήθηκαν από 5% το 2008 σε 7,7% τον "Δεκέμβριο 2009."⁵³

⁵³ European Economy, European Commission, Έκθεση Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα», σελ 8, τεύχος Ιουνίου 2010

Πίνακας 4.2.1. Δείκτης ευρωστίας του Τραπεζικού τομέα, 2009

	Ελλάδα	Μέσος Όρος Ε.Ε (αστάθμητο)
	Σε ποσοστό	
Κεφαλαιακή επάρκεια	11,7	13,7
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια	7,7	5,2
Απόδοση κεφαλαίων	2,4	4,7
Συντελεστής Ρευστότητας	21,5	45,2

Πηγή: European Economy, European Commission (2010)

Επιπροσθέτως, η εμφάνιση ανησυχιών σχετικά με τη φερεγγυότητα της χώρας επηρέασε το τραπεζικό σύστημα μέσω τριών διαύλων:

- 1. Άμεση έκθεση:** Η έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε κρατικές υποχρεώσεις ανέρχεται σε περίπου 40 δισ. ευρώ (8% των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών), εκ των οποίων 32 δισ. ευρώ σε ομόλογα. Οι υψηλότερες αποδόσεις σημαίνουν χαμηλότερη αξία των ομολόγων και, στο βαθμό που τα ομόλογα περιλαμβάνονται στο χαρτοφυλάκιο συναλλαγών, ζημίες για τις τράπεζες.
- 2. Αποτίμηση του χαρτοφυλακίου κρατικών ομολόγων:** Αυτό επηρεάζει την ικανότητα των τραπεζών να έχουν πρόσβαση σε ρευστότητα της ΕΚΤ, δεδομένου ότι και οι εξασφαλίσεις, κυρίως κρατικοί τίτλοι, που κατατίθενται στην ΕΚΤ για τη λήψη βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης, έχουν μικρότερη αξία. Ο αποκλεισμός των ελληνικών τραπεζών από τις χρηματαγορές τις ανάγκασε να εξαρτώνται όλο και περισσότερο από την ΕΚΤ.
- 3. Επιπτώσεις στην εμπιστοσύνη:** Η έκθεση στο κρατικό χρέος και τα προβλήματα ρευστότητας υπονόμευσαν την εμπιστοσύνη στον τραπεζικό τομέα, οδηγώντας σε αναλήψεις καταθέσεων, πρώτα από αλλοδαπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, αλλά και από κατοίκους της Ελλάδας, ιδίως από τις τελευταίες εβδομάδες του 2009.⁵⁴

⁵⁴ European Economy, European Commission, Έκθεση Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα», σελ 8, τεύχος Ιουνίου 2010

Όσον αφορά την λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη χώρα μας, τα μέχρι στιγμής δεδομένα επιβεβαιώνουν, ότι παρά τις αρνητικές επιδράσεις του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και του κλίματος των αγορών, τα μεγάλα μεγέθη του ελληνικού τραπεζικού τομέα έχουν παραμείνει υγιή και δεν εγκυμονούν κινδύνους για την χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Ωστόσο, οι αντιδράσεις των διεθνών αγορών και οι επιδράσεις από τις εγχώριες οικονομικές εξελίξεις απαιτούν διαρκή επαγρύπνηση.⁵⁵

4.2.1 Οι Επιπτώσεις Της Κρίσης Στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε αρνητικά το χρηματοπιστωτικό σύστημα και την πραγματική οικονομία της Ελλάδας, καθώς η έλλειψη ρευστότητας που κυριάρχησε στις διεθνείς αγορές είχε αρνητικό αντίκτυπο στη ρευστότητα των τραπεζών, με δυσμενείς επίσης συνέπειες στη χρηματοδότηση των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.

Παρ' όλα αυτά, ορισμένα χαρακτηριστικά του ελληνικού τραπεζικού συστήματος συνεισέφεραν σημαντικά προκειμένου οι συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης να μην είναι καταστροφικές τόσο για το ίδιο το τραπεζικό σύστημα, αλλά και για την ελληνική οικονομία συνολικά.

Βασικό χαρακτηριστικό είναι, ότι οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν στο χαρτοφυλάκιό τους «τοξικά ομόλογα», σε αντίθεση με τράπεζες του εξωτερικού που αντιμετώπισαν προβλήματα φερεγγυότητας. Συνεπώς, οι ελληνικές τράπεζες δεν ήταν υποχρεωμένες να καταγράψουν ζημίες από τέτοια ομόλογα. Οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν λόγο να επενδύσουν σε τέτοιου είδους ομόλογα, καθώς η ανάπτυξή τους βασίστηκε κυρίως.⁵⁶

- στην επέκταση της δραστηριότητάς τους στη στεγαστική και την καταναλωτική πίστη, η οποία απελευθερώθηκε στην Ελλάδα την εποχή που ξένες τράπεζες άρχισαν να επενδύουν σε αυτά τα ομόλογα λόγω έλλειψης άλλων πηγών κερδοφορίας και
- στη διεθνή τους δραστηριότητα που γνώρισε κατά το ίδιο διάστημα πολύ μεγάλη ανάπτυξη.

⁵⁵ Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), Η Ελληνική Οικονομία 2/10, Τριμηνιαία Έκθεση, Αρ. Τεύχους 60, σελ 33, Ιούλιος 2010

⁵⁶ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 74-75, Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

Η φερεγγυότητα των ελληνικών τραπεζών δεν κινδύνευσε από αυτήν την κρίση, διότι δεν υπήρχαν οι μεσάζοντες για να μεταδώσουν και στην Ελλάδα τα προβλήματα που ανέκυψαν στις χώρες που επλήγησαν από την κρίση. Αυτός είναι ο λόγος, για τον οποίο στην Ελλάδα (όπως και σε άλλες χώρες), θα ήταν να γίνεται λόγος όχι για κρίση, αλλά για «αναταραχή» ή «αναστάτωση». ⁵⁷ Ο μοναδικός δίαυλος που αφορούσε και την Ελλάδα ήταν η αύξηση των επιτοκίων που σημειώθηκε στη διατραπεζική αγορά (η οποία δεν είναι ελληνική αλλά πανευρωπαϊκή). Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από τη διατραπεζική αγορά για την άντληση ρευστότητας υπάρχει μεν, αλλά είναι περιορισμένης έκτασης.

Έτσι, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα:

1. Διατήρησε από τους χαμηλότερους βαθμούς μόχλευσης στην Ευρώπη με σχέση αξίας ενεργητικού προς ίδια κεφάλαια γύρω στις 15-16 φορές, έναντι 35 φορών σε ευρωπαϊκά τραπεζικά ιδρύματα.
2. Διατήρησε χαμηλό βαθμό εξάρτησης από τις κεφαλαιαγορές για άντληση ρευστότητας με σχέση δανείων προς καταθέσεις κοντά στο 115%, ενώ, για παράδειγμα, στα τραπεζικά συστήματα της Μεγάλης Βρετανίας, της Ιρλανδίας και της Ισπανίας η σχέση κυμαινόταν μεταξύ 170% - 200%.
3. Διατήρησε ισχυρή κεφαλαιακή επάρκεια με τα βασικά ίδια τους κεφάλαια να κυμαίνονται πάνω από το 8% σε σχέση με το σταθμισμένο ενεργητικό τους, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με την πλειοψηφία των ευρωπαϊκών τραπεζών.
4. Έκανε μόνο περιορισμένη χρήση έναντι χρεώσεων αγοράς του κυβερνητικού πακέτου στήριξης των €28 δισ., που ήταν εξ' αρχής ένα από τα μικρότερα της Ευρώπης, κυρίως για να αντιμετωπίσει ζητήματα στενότητας ρευστότητας, που προέκυψαν με την κρίση. ⁵⁸

⁵⁷ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 74-75, Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

⁵⁸ Eurobank EFG Economic Research 2009: «Η Κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Οικονομία και Αγορές, τόμος IV, τεύχος 8, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eurobank.gr/research>, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

Καραμούζης Ν., (2009), «Ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=303665>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

Σε γενικές γραμμές, οι τράπεζες χρησιμοποιούν τέσσερις βασικές πηγές δανεισμού για την άντληση ρευστότητας μέσω της οποίας προβαίνουν στο δανεισμό επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Αυτές είναι οι παρακάτω:

- Οι καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού,
- Οι καταθέσεις από τη διατραπεζική αγορά (δηλαδή από άλλες τράπεζες που έχουν πλεονάζουσα ρευστότητα),
- Η έκδοση ομολόγων, και
- Ο δανεισμός από τη νομισματική τους αρχή, δηλαδή στην περίπτωση των ελληνικών τραπεζών (όπως και σε όλα τα κράτη μέλη της ευρωζώνης) από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Η βασική πηγή δανεισμού των ελληνικών τραπεζών ήταν και συνεχίζει να είναι οι καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, το κόστος δανεισμού των τραπεζών έχει αυξηθεί και αυτό έχει αναπόφευκτα επιπτώσεις στο επιτόκιο δανεισμού νοικοκυριών και επιχειρήσεων.

Τα σημερινά προβλήματα των τραπεζών συνδέονται, κυρίως, με την οικονομική ύφεση, που προκλήθηκε στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να χειροτερεύσει η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου.⁵⁹

4.3 Οι Προκλήσεις Για Το Τραπεζικό Σύστημα

Το τραπεζικό σύστημα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις το 2010. Η ταχεία διόρθωση των δημοσιονομικών ανισορροπιών είναι ο κύριος παράγοντας για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των αγορών στις προοπτικές της οικονομίας και τελικά για τη διατήρηση της αντοχής του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στις συνθήκες της κρίσης.

Οι εξελίξεις στην ελληνική οικονομία αναπόφευκτα επηρέασαν και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Κατά τη διάρκεια της διεθνούς κρίσης, η σχέση μεταξύ οικονομίας και τραπεζών στην Ελλάδα είχε αντίθετη φορά. Ενώ κατά τη διάρκεια της κρίσης πολλά από τα προβλήματα των οικονομιών των περισσότερων χωρών είχαν

⁵⁹ Eurobank EFG Economic Research 2009: «Η Κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Οικονομία και Αγορές, τόμος IV, τεύχος 8, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eurobank.gr/research>, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

βάση τον τραπεζικό τομέα, στην Ελλάδα ο εν' λόγω τομέας στήριξε την ανάπτυξη της οικονομίας.⁶⁰

Η υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας επιδείνωσε τη χρηματοοικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, επηρεάζοντας τη ζήτηση δανείων, ενώ η επίδραση της αβεβαιότητας και της ύφεσης στο ρυθμό ανόδου των καταθέσεων επηρέασε και την προσφορά. Επίσης χειροτέρευσε η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών και η σημαντική επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα είχε αρνητική επίπτωση και στα έσοδα των Τραπεζών.

Δυσμενή επίπτωση στη ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών είχαν η μειωμένη πρόσβασή τους σε πηγές άντλησης ρευστότητας, αλλά και η άνοδος του κόστους δανεισμού τους.

Παράγοντα που στήριξε τη ρευστότητα των τραπεζών αποτέλεσε η τεράστια και χαμηλού κόστους παροχή ρευστότητας από την ΕΚΤ.⁶¹

Για το 2010 παραμένουν σημαντικές οι προκλήσεις για τις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες θα έχουν υψηλότερες ανάγκες για κεφάλαια και ρευστότητα σε μια περίοδο για την οποία προβλέπεται περισσότερο υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας.

Η ικανότητα των ελληνικών τραπεζών να διατηρήσουν και στο μέλλον την αντοχή που επέδειξαν ακόμη και στις πιο δύσκολες φάσεις της παγκόσμιας κρίσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αποκατάσταση και παγίωση της εμπιστοσύνης των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων, των αγορών και της διεθνούς κοινότητας στην οικονομική προοπτική της χώρας.

Για τους ανωτέρω λόγους, επιβάλλεται οι τράπεζες να διατηρούν σημαντικά περιθώρια κεφαλαίου, πάνω από τα ελάχιστα που καθορίζουν οι εποπτικοί κανόνες, να κάνουν σωστή χρήση των κερδών τους, να διαχειρίζονται με ευελιξία τις

⁶⁰ Τράπεζα Της Ελλάδος, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2009-2010, σελ 23, Έκδοση: Μάρτιος 2010

⁶¹ Τράπεζα Της Ελλάδος, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2009-2010, σελ 23, Έκδοση: Μάρτιος 2010

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), Η Ελληνική Οικονομία 2/10, Τριμηνιαία Έκθεση, Αρ. Τεύχους 60, σελ 35-37, Ιούλιος 2010

εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησής τους και να εκλογικεύουν το κόστος λειτουργίας τους.⁶²

4.4 Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Μετά Την Κρίση Του 2010

Οι ελληνικές τράπεζες είναι υποχρεωμένες να αντιμετωπίσουν διπλή πρόκληση. Από τη μια πρέπει να ενσωματώσουν ως το τέλος του 2015 τα νέα πρότυπα για την κεφαλαιακή επάρκεια, τη ρευστότητα και τις άλλες ρυθμίσεις για να βελτιωθεί η ποιότητα των ιδίων κεφαλαίων και η εφαρμογή του δείκτη μόχλευσης. Από την άλλη θα πρέπει να το επιτύχουν αυτό με πολύ άσχημες οικονομικές συνθήκες στο εσωτερικό. Η αβεβαιότητα που βίωσε η χώρα στο 2010 και συνεχίζει να βιώνει πολύ περισσότερο καθορίζει την ικανότητα της να διαχειριστεί το τεράστιο χρέος της και να επανέρθει στις αγορές. Από την επιτυχή έκβαση της προσπάθειας αυτής κρίνεται σε μεγάλο βαθμό και η επαναφορά της ισορροπίας στον ελληνικό τραπεζικό κλάδο. Εδώ θα πρέπει να διευκρινιστεί, ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο εγχώριος τραπεζικός κλάδος δεν οφείλονται στην αναποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων εκ μέρους των τραπεζών με αποτέλεσμα να γίνεται σημαντική επιβάρυνση του δημόσιου χρέους των κυβερνήσεων.

Το στρατηγικό μοντέλο ανάπτυξης που ακολούθησαν οι ελληνικές τράπεζες στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, ήταν κατά προτεραιότητα η διείδυση και επέκταση στις χώρες της νοτιανατολικής Ευρώπης, η πιστωτική επέκταση στο εσωτερικό και η αντιμετώπιση του ανταγωνισμού τοπικά. Πρόκειται για ένα «παραδοσιακό» μοντέλο εξωστρέφειας και ανάπτυξης που τις οδήγησε σε υψηλό επίπεδο πιστοληπτικής ικανότητας και κερδοφορίας, το οποίο όμως εξαφανίστηκε σταδιακά λόγω της δημοσιονομικής κρίσης και της κάκιστης κατάστασης της οικονομίας της χώρας μέσα στο 2010.⁶³

⁶² Τράπεζα Της Ελλάδος, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2009-2010, σελ 24, Έκδοση: Μάρτιος 2010

Καραμούζης, Ν. Β., (2011), «Από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση στην ελληνική δημοσιονομική εκτροπή και την κρίση της Ευρωζώνης: οι προκλήσεις για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα», Επίλογος, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον; , Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), Η Ελληνική Οικονομία 2/10, Τριμηνιαία Έκθεση, Αρ. Τεύχους 60, σελ 35-37, Ιούλιος 2010

⁶³ Λεωτσάκος, Γ., (χ.χ), «Οι 10 προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές τράπεζες το 2011», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

Το 2010 στιγματίστηκε ως το έτος της βίαιης εξόδου της χώρας από τις αγορές και της βίαιης εξόδου των ελληνικών τραπεζών από τη διατραπεζική αγορά. Οι επισφάλειες των τραπεζών εκτινάχθηκαν στα 6 δις ευρώ, η πιστωτική επέκταση υποχώρησε στο 1% με τάσεις περαιτέρω μείωσης, ενώ οι προβλέψεις αυξήθηκαν το 2011. Και όλα αυτά τη στιγμή που οι ελληνικές τράπεζες έχουν δεχτεί ήδη σημαντική κυβερνητική στήριξη με τα πακέτα στήριξης των 28 και 25 δις ευρώ τόσο από την προηγούμενη κυβέρνηση όσο και από αυτή που προέκυψε μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου του 2009 αντίστοιχα. Το μεγάλο στοίχημα του 2011 για τις ελληνικές τράπεζες ήταν η μείωση της εξάρτησης τους από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η έξοδος τους από αυτή την ιδιότυπη ομηρία στην οποία βρίσκονταν.

Τα τεστ αντοχής (stress tests) του Ιουλίου 2010 έδειξαν ότι οι σημαντικότερες από τις ελληνικές τράπεζες είναι ικανές αντεπεξέλθουν ακόμη και σε ακραία σενάρια σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας. Τα συγκεκριμένα stress tests μετρούσαν την κεφαλαιακή επάρκεια των ευρωπαϊκών τραπεζών σε διάφορα ακραία, αντίξοα σενάρια όχι όμως σε σενάρια χρεοκοπίας κρατών της Ευρωζώνης που ως τότε θεωρούνταν αδιανόητα. Τα αποτελέσματα αυτών των δοκιμασιών αποδείχθηκαν λάθος, διότι μετά από λίγους μήνες κατέρρευσε το ιρλανδικό τραπεζικό σύστημα, ενώ οι ιρλανδικές τράπεζες είχαν περάσει με άνεση τα ελάχιστα όρια της κεφαλαιακής επάρκειας. Τα νέα stress tests, στα οποία υποβλήθηκαν οι ευρωπαϊκές τράπεζες και μαζί με αυτές και οι ελληνικές τράπεζες το καλοκαίρι του 2011, περιελάμβαναν σενάρια αναδιάρθρωσης του κρατικού χρέους κάποιων χωρών της ευρωζώνης.⁶⁴

<http://www.bankingnews.gr/teknikianalisektheseis/item/8820>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

⁶⁴ Λεωτσάκος, Γ., (χ.χ), «Οι 10 προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές τράπεζες το 2011», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.bankingnews.gr/teknikianalisektheseis/item/8820>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

5.1 Τα Μέτρα Που Ελήφθησαν Στην Ελλάδα Για Την Αντιμετώπιση Της Χρηματοπιστωτικής Κρίσης

Οι ελληνικές τράπεζες βρέθηκαν ελαφρώς εκτεθειμένες σε τοξικά στοιχεία, όσον αφορά τη σταθερότητα του παγκόσμιου τραπεζικού συστήματος, και αναγκάστηκαν να προβούν σε σχετικά περιορισμένες διαγραφές χρέους.

Οι αυξημένες δραστηριότητες των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη συνέβαλαν στο να αντιμετωπίσουν πολλές από αυτές στενότητα ρευστότητας κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Μάλιστα, ορισμένες ελληνικές τράπεζες επικρίθηκαν έντονα στη διάρκεια της κρίσης για αυτή την πρακτική τους.

Τον Οκτώβριο του 2008 η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε το ελληνικό σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης. Βασικός σκοπός του ελληνικού σχεδίου ενίσχυσης της ρευστότητας που τέθηκε σε ισχύ με το νόμο 3723/2008 (ΦΕΚ 250/Α/9.12.2008) ήταν:

- ✓ Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα,
- ✓ Η εξομάλυνση των συνθηκών της χρηματαγοράς,
- ✓ Η ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών,
- ✓ Η ενίσχυση της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας και η διατήρηση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης.⁶⁵

⁶⁵ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 78, Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

5.1.1 Ενίσχυση Της Ρευστότητας

Το ελληνικό σχέδιο αντιμετώπισης των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης περιλάμβανε τρεις βασικούς άξονες:

- ❖ **Άξονας 1:** Κεφαλαιακή ενίσχυση των ελληνικών τραπεζών μέχρι και το ποσό των 5 δις. ευρώ με την έκδοση προνομιούχων μετοχών και την ανάληψή τους από το Ελληνικό Δημόσιο.
- ❖ **Άξονας 2:** Παροχή εγγυήσεων από το Ελληνικό Δημόσιο, μέχρι και το ποσό των 15 δις. ευρώ, για δάνεια που θα συνάπτονταν από τα πιστωτικά ιδρύματα (με ή χωρίς την έκδοση τίτλων) μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2009 και με διάρκεια από τρεις μήνες έως πέντε έτη.
- ❖ **Άξονας 3:** Παροχή βραχυπρόθεσμης ρευστότητας στις τράπεζες συνολικού ύψους 8 δις. ευρώ μέσω της έκδοσης από το Ελληνικό Δημόσιο ειδικών τίτλων διάρκειας μέχρι τριών ετών και δανεισμού αυτών στις τράπεζες, έναντι προμήθειας, για τη χρήση τους ως εξασφαλίσεις με σκοπό την άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ ή τη διατραπεζική αγορά.

Το συνολικό ύψος του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας έφθανε τα 28 δις. ευρώ. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, δεν ήταν πρόγραμμα να διασωθούν οι τράπεζες, αλλά πρόγραμμα, ώστε να ενισχυθεί η οικονομία (νοικοκυριά και επιχειρήσεις) μέσω των τραπεζών.

Το πρόγραμμα, το οποίο είχε συγκεκριμένη χρονική διάρκεια και προσδιορισμένη, από το νόμο, ημερομηνία λήξης, δεν αφορούσε την παροχή μετρητών από το κράτος προς τις τράπεζες, αλλά συνδυασμό ομολόγων και εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται αναλυτικά οι τρεις άξονες του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας και ο βαθμός αξιοποίησής τους, μέχρι και το Δεκέμβριο του 2009.⁶⁶

⁶⁶ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 78, Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

Πίνακας 1.1.2: Ο Πρώτος άξονας του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας

ΠΛΑΙΣΙΟ 1 Αναλυτικά τα τρία σκέλη του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας και ο βαθμός αξιοποίησής τους (μέχρι το Δεκέμβριο του 2009)		
1ο σκέλος		
<ul style="list-style-type: none">• παροχή από το Ελληνικό Δημόσιο ομολόγων και αγορά εκ μέρους του προνομιούχων μετοχών των τραπεζών ύψους μέχρι πέντε (5) δισ. ευρώ, με ετήσια σταθερή απόδοση 10% για το Δημόσιο• επιστροφή των ομολόγων που καταβλήθηκαν από το Δημόσιο για την αγορά των μετοχών εντός πενταετίας το αργότερο, ξεκινώντας από την 1.7.2009• οι προνομιούχες μετοχές δεν παρέχουν δικαίωμα ψήφου στο Δημόσιο μαζί με τους κοινούς μετόχους ούτε έχουν τα χαρακτηριστικά και τα άλλα δικαιώματα των κοινών μετοχών και, επομένως, δεν μεταβάλλεται η οποιαδήποτε συμμετοχή του Δημοσίου στο μετοχικό κεφάλαιο των τραπεζών• το Δημόσιο έχει δικαίωμα αρνησικυρίας (veto) σε αποφάσεις που αφορούν τη διανομή μερισμάτων και την πολιτική παροχών προς τα μέλη της Διοίκησης και τα ανώτατα στελέχη των τραπεζών		
<p><i>Η ρευστότητα που προήλθε από την αγορά εκ μέρους του Ελληνικού Δημοσίου των προνομιούχων μετοχών είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των εποπτικών κεφαλαίων των τραπεζών που έκαναν χρήση του εν λόγω μέτρου.</i></p>		
<p><i>Επιπλέον, η ρευστοποίηση από τις τράπεζες των ομολόγων θα έχει ως αποτέλεσμα την παροχή ρευστότητας πέντε δισ. ευρώ (ή το ποσό που τελικά απορροφήθηκε, το οποίο φτάνει τα 3,8 δισ. ευρώ²²) που θα μπορεί να διατεθεί μέσω δανείων στην οικονομία.</i></p>		

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 76.

Πίνακας 5.1.3: Ο Δεύτερος άξονας του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας

2ο σκέλος
<ul style="list-style-type: none"> • παροχή στις τράπεζες εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου συνολικού ύψους δεκαπέντε (15) δισ. ευρώ που δόθηκαν ως εγγύηση (έναντι προμήθειας) για εκδόσεις ομολόγων τους, διευκολύνοντας έτσι τις τράπεζες να αντλήσουν κεφάλαια από τις κεφαλαιαγορές και να ενισχύσουν τη ρευστότητά τους • διευκόλυνση μέγιστης διάρκειας τριών (3) ετών • το Δημόσιο έχει veto σε αποφάσεις που αφορούν τα προαναφερθέντα θέματα και σε αυτήν την περίπτωση <p><i>Από τα προβλεπόμενα 15 δισ. ευρώ για το σκέλος αυτό, έγινε τελικά χρήση 1 δισ. ευρώ¹⁰⁵. Ο χαμηλός βαθμός χρήσης του εν λόγω μέτρου οφείλεται αφενός μεν στο υψηλό ουκτικό κόστος που συνεπαγόταν η χρήση του και αφετέρου στη σταδιακή αποκατάσταση της λειτουργίας των αγορών χρήματος και κεφαλαίων στην ευρωζώνη¹⁰⁴.</i></p>

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Τα ο 2009», σελ 76-77.

Πίνακας 5.1.4: Ο τρίτος άξονας του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας

3ο σκέλος
<ul style="list-style-type: none"> • παροχή στις τράπεζες ειδικών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου ύψους οκτώ (8) δισ. ευρώ • με αυτά τα ειδικά ομόλογα οι τράπεζες που έκαναν χρήση του μέτρου αυτού απέκτησαν επιπλέον ρευστότητα με στόχο την ενίσχυση της δυναμότητάς τους να χρηματοδοτούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ιδιώτες για στεγαστικά δάνεια. Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε η ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και η διασφάλιση κανονποιητικού ρυθμού πιστωτικής επέκτασης στην ελληνική οικονομία • χορήγηση των ειδικών αυτών ομολόγων έναντι προμήθειας ή/και πλήρους εξασφάλισης μέσω αντίστοιχων περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών • επιστροφή των ειδικών αυτών ομολόγων στο Δημόσιο το αργότερο εντός τριών ετών <p><i>Από τα προβλεπόμενα 8 δισ. ευρώ για το σκέλος αυτό, έγινε τελικά χρήση 4,6 δισ. ευρώ¹⁰⁵.</i></p>

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 76-77.

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του 2009, το ποσοστό αξιοποίησης των μέτρων ενίσχυσης από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα που κυμάνθηκε τελικά στο 33,6% για το σύνολο των μέτρων, είναι μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό αξιοποίησης των αντίστοιχων μέτρων ενίσχυσης τόσο στη ζώνη του ευρώ (43%) όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (40%).⁶⁷

5.1.2 Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το σύστημα εγγύησης καταθέσεων

Όταν, κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η βρετανική τράπεζα Northern Rock κήρυξε πτώχευση και οι καταθέτες της έσπευσαν μαζικά να αποσύρουν τα χρήματά τους, προκλήθηκε έντονη ανησυχία στους καταθέτες των υπολοίπων τραπεζών για την τύχη των καταθέσεών τους, σε περίπτωση που και άλλες τράπεζες αντιμετώπιζαν ανάλογα προβλήματα. Έτσι, για την αντιμετώπιση ενδεχόμενου τραπεζικού πανικού οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έσπευσαν να αυξήσουν τα ελάχιστα όρια κάλυψης των καταθέσεων.

Στην Ελλάδα, οι τροποποιήσεις που επήλθαν στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εγγύηση καταθέσεων με το άρθρο 6 παρ. 1 του Ν. 3714/2008 (ΦΕΚ 231 Α΄ 7.11.2008) είναι οι ακόλουθες:

- ✓ αύξηση στο όριο της αποζημίωσης των καταθέσεων από είκοσι χιλιάδες (20.000) σε εκατό χιλιάδες ευρώ (100.000),
- ✓ ετήσια διαβάθμιση των πιστωτικών ιδρυμάτων με ποιοτικά κριτήρια και ανάλογη διαφοροποίηση της ετήσιας εισφοράς με εύρος συντελεστή από 0,9 έως 1,1,
- ✓ καθιέρωση υποχρέωσης της Τράπεζας της Ελλάδος να λαμβάνει απόφαση, εφόσον διαπιστώσει, ότι το συμμετέχον στο Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων (ΤΕΚΕ) πιστωτικό ίδρυμα αδυνατεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του έναντι των καταθετών ή επενδυτών-πελατών του για λόγους που έχουν άμεση σχέση με την οικονομική του κατάσταση και δεν προβλέπεται, ότι η αδυναμία αυτή είναι αναστρέψιμη στο προσεχές μέλλον.⁶⁸

⁶⁷ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 78, Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

⁶⁸ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 78, Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

- ✓ καθιέρωση υποχρέωσης του ΤΕΚΕ να καταβάλει τις αποδεδειγμένες απαιτήσεις καταθετών που αφορούν μη διαθέσιμες καταθέσεις σε είκοσι εργάσιμες ημέρες, από την ημερομηνία κατά την οποία οι αρμόδιες αρχές θα κοινοποιήσουν στο ΤΕΚΕ την απόφαση με την οποία ενεργοποιείται η διαδικασία καταβολής αποζημιώσεων, με δυνατότητα παράτασης της προθεσμίας αυτής κατά δέκα εργάσιμες ημέρες,
- ✓ λήψη μέριμνας μέσω της διενέργειας περιοδικών ελέγχων από το ΤΕΚΕ για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων και μηχανισμών του, ώστε να εξασφαλίζεται η καταβολή αποζημιώσεων στους καταθέτες εμπροθέσμως και κατά το ενδεδειγμένο ποσό,
- ✓ στο πλαίσιο άσκησης των εποπτικών της αρμοδιοτήτων και εφόσον διαπιστώσει την ύπαρξη γεγονότων που ενδέχεται να οδηγήσουν σε έκδοση αποφάσεων για την έναρξη της διαδικασίας καταβολής αποζημιώσεων, η Τράπεζα της Ελλάδος ενημερώνει σχετικά το ΤΕΚΕ για: α) το πιστωτικό ίδρυμα, που έχει καταστατική έδρα στην Ελλάδα, διατηρεί υποκατάστημα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και β) οι καταθέσεις των υποκαταστημάτων αυτών καλύπτονται συμπληρωματικά από το σύστημα εγγύησης καταθέσεων του κράτους μέλους υποδοχής.⁶⁹

⁶⁹ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», σελ 78-79, Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε σοβαρές αναταράξεις και επηρέασε αρνητικά το τραπεζικό σύστημα από όλες τις πλευρές. Το διάστημα που πέρασε μας έδωσε μια καλή ευκαιρία να ασχοληθούμε με τα θέματα της οικονομικής κρίσης και έτσι πολλά θα μπορούσαν να λεχθούν.

Θα έπρεπε να επικεντρωθούμε σε δύο χρήσιμα συμπεράσματα. Πρώτον, ότι το τέλος της κρίσης και η οικονομική ανάκαμψη δεν είναι αυτονόητα και δεδομένα και δεύτερον, ότι η κάθε οικονομία βιώνει με τον δικό της τρόπο την κρίση και άρα πρέπει να χρησιμοποιήσει πολιτικές προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητές της. Διαφορετικά τα χαρακτηριστικά της κρίσης στις ΗΠΑ, διαφορετικά στην Ελλάδα, διαφορετικά στη Γερμανία.

Όπως βλέπουμε καθημερινά, η κρίση είχε δυσάρεστες συνέπειες για τη χώρα μας και κυρίως για την οικονομική της κατάσταση. Από τότε όσες πολιτικές και μέτρα και αν έχουν εφαρμοστεί δεν επαρκούν, ώστε να επανέλθει η χώρα μας στην κατάσταση των προηγούμενων ετών.

Όσο συνεχίζεται η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης στην Ελλάδα τόσο πιο πολύ θα δυσκολεύει και η κατάσταση των τραπεζών θέτοντας πλέον θέμα επιβίωσης. Η ελληνική οικονομία επηρεάζεται αναπόφευκτα από τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση. Ένα φαινόμενο «ντόμινο» στις αναπτυσσόμενες οικονομίες θα ήταν ιδιαίτερα επώδυνο για την ελληνική οικονομία, ιδιαίτερα αφού η κρίση έχει ήδη επεκταθεί σε σημαντικό βαθμό.

Οι τράπεζες δεν ήταν εκτεθειμένες σε παράγωγα προϊόντα υψηλού ρίσκου, αλλά επηρεάστηκαν αρνητικά από την αύξηση του κόστους χρηματοδότησής τους. Το αποτέλεσμα αυτής της αύξησης ήταν η μείωση της ρευστότητάς τους. Ταυτόχρονα, λόγω της ύφεσης της αγοράς αυξήθηκε το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση, με αποτέλεσμα την αύξηση των φόβων για την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών.

Οι Ελληνικές τράπεζες θα συνεχίσουν να δέχονται ασφυκτικές πιέσεις και θα πρέπει να λειτουργήσουν σε ένα περιβάλλον αυξανόμενης αβεβαιότητας. Το γεγονός, ότι οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας είναι δυσοίωνες θα έχει ως συνέπεια την περαιτέρω επιδείνωση της κατάστασης του τραπεζικού συστήματος. Η έλλειψη ρευστότητας θα οδηγήσει αρκετές τράπεζες να πάρουν δραστικά μέτρα και να αναζητήσουν συνεργασίες τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό της χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

AGLLIETA Michel., (2009), ' Η Οικονομική Κρίση', Μετάφραση: Παπαγιαννίδης Α.Δ, Εκδόσεις: Πόλις

ΚΑΡΑΜΟΥΖΗΣ, Β Νικόλαος., (2011), «Από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση στην ελληνική δημοσιονομική εκτροπή και την κρίση της Ευρωζώνης: οι προκλήσεις για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα», Επίλογος, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον; Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

ΠΑΝΥΓΗΡΑΚΗΣ Γεώργιος., (2001), «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα

ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ Κ. Μανώλης, (1998), «Διοικητική Κρίσεων», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα

ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ Α. Γκίκας, (2008), Διεθνής Χρηματοοικονομική Κρίση 2007 & Οικονομικές Επιπτώσεις, Αθήνα

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΝΤΥΠΙΑ

Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα Το 2009», Πρώτη Έκδοση: Ιούνιος 2010

European Economy, European Commission, Έκθεση Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα», τεύχος Ιουνίου 2010

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), Η Ελληνική Οικονομία 2/10, Τριμηνιαία Έκθεση, Αρ. Τεύχους 60, Ιούλιος 2010

Τράπεζα Της Ελλάδος, «Η Κρίση του 1929, Η Ελληνική Οικονομία και Εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος», Νοέμβριος 2009

Τράπεζα της Ελλάδος, Έντυπη Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με τα αποτελέσματα από τα stress test των ετών 2007-2009

Τράπεζα Της Ελλάδος, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2009-2010, Έκδοση: Μάρτιος 2010

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Εφημερίδα Καθημερινή (1999), «Σημαντικές απώλειες υπέστη το Χρηματιστήριο Αθηνών», σελ 1, 21, έτος 81ό, αρ. φύλλου 24.289

ΡΩΜΑΝΙΑΣ Γιώργος., (2009), «Κρίση και Απασχόληση», Έντυπη Έκδοση Εφημερίδας Ελευθεροτυπίας

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ (ΑΡΘΡΑ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ)

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, «Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-2008», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.Wikipedia.org/wiki/Διεθνής_χρηματοπιστωτική_κρίση_2007-2008, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, «Παγκόσμια Οικονομική Ύφεση 1929», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://el.wikipedia.org/wiki_1929, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

ΓΙΑΝΝΑΚΑ Σοφία., (2007), «Η έλλειψη ρευστότητας προκαλεί οικονομική ασφυξία στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της χώρας», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://vo.pasok.gr/giannaka/?p=177>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

EUROBANK EFG Economic Research 2009: «Η Κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Οικονομία και Αγορές, τόμος IV, τεύχος 8, Είναι

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eurobank.gr/research>, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ, «Τι σημαίνει οικονομική κρίση», (χ.χ), Συνέντευξη: Φωσκόλου Μαρία, Γ4 Γυμνάσιο Τήνου, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.sxoliana.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=555&Itemid=2, Έγινε πρόσβαση στις: 4/12/2011

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Κ. Θεόδωρος., (χ.χ): Εκπαιδευτικά Άρθρα: «Η Οικονομική Κρίση», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.alfavita.gr/artra/art13_7_9_0703.php, Έγινε πρόσβαση στις: 30/11/2011

ΚΑΡΑΜΟΥΖΗΣ Ν., (2009), «Ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=303665>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

ΚΑΛΛΗ Αγγελική., (2008), Πλήγμα και στη ναυτιλία, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

ΚΙΤΣΟΣ Γιάννης., (2010), Ιστορική Αναδρομή στις οικονομικές και χρηματοπιστωτικές κρίσεις της Ιστορίας, Είναι διαθέσιμο στη ιστοσελίδα: http://www.bizhelp365.com/index.php?option=com_content&view=article&id=282:-a&catid=66:2010-02-16-11-42-37&Itemid=149, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

ΚΡΙΣΗ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΩΝ (2001), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=726>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

ΛΕΩΤΣΑΚΟΣ, Πέτρος., (2010), «Οι 10 προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές τράπεζες το 2011», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.bankingnews.gr/texnikianalisietheseis/item/8820>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΥ Μαρία., (2007), «Κρίσεις: Άλλα Κραχ που άφησαν εποχή», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.makthes.gr/news/economy/8081>, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ Μαρία., (2008), Οικονομικές Κρίσεις στην Ιστορία, Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://archive.enet.gr/online_text, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ., (χ.χ), «Η κρίση της ελληνικής οικονομίας και η αντιμετώπισή της», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.oe-e.gr/publ/ecocr/ecocr.pdf>, Έγινε πρόσβαση στις 4/12/2011

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ 1929 - 2008 (Αιτίες & Αποτελέσματα), (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://d-ostria.blogspot.com/2008/10/1929-2008.html>, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΣ Γεώργιος., (2010), «Τα Στάδια της Κρίσης», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_1_24/01/2010_388086, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Πάνος., (2010), Παγιδευμένοι στον «πλανήτη των τραπεζών», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sofokleous10.gr/portal2/toprotothema>, Έγινε πρόσβαση στις 25/11/2011

ΣΑΝ ΣΗΜΕΡΑ.gr, Ηλεκτρονική Πύλη Ιστορίας, (χ.χ), Η Χρηματιστηριακή κρίση του 1929 Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sansimera.gr/articles/182>, Έγινε πρόσβαση στις 10/12/2011

Σε βαθιά κρίση το λιανικό εμπόριο, (2009), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_civ_18_01/04/2009_309512, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

ΣΗΜΙΤΗΣ Κώστας., (2008), Ομιλία στον Ο.Π.Ε.Κ με θέμα: «Η πορεία της οικονομίας στην Ελλάδα, την Ευρώπη και τον κόσμο», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.costas-simitis.gr/content/146?theme=print>, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΑΡΦΙΝ-ΕΓΝΑΤΙΑ (Σ.Ε.Μ.Ε.Τ), «Οι θέσεις της ΟΤΟΕ για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα», Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.semnet.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=107&Itemid=58, Έγινε πρόσβαση στις 5/12/2011

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ: Ελληνικός Τουρισμός: Στοιχεία & Αριθμοί, Greek Tourism: Facts & Figures, Έκδοση 2010 Edition, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sete.gr/files/Media/SETE.pdf>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ Μαρίνα., (2008), «Διαχείριση Κρίσεων», Αθήνα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://utopia.duth.gr/~akarvel/nuc_en_2, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ Α. Γκίκας., (2011), «Το Χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://web.xrh.unipi.gr/attachments/370_eurobank-01-Xardouvelis.pdf, Έγινε πρόσβαση στις 28/11/2011

ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ Α. Γκίκας., (χ.χ), Διεθνής Κρίση Και Ελληνικές Παρενέργειες, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.metarithmisi.gr/el/readText.asp>, Έγινε πρόσβαση στις 30/11/2011

ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ Α. Γκίκας., (2008), Χρηματοπιστωτική Κρίση: Αιτίες και Συνέπειες, Εφημερίδα Τραπεζικό Βήμα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hardouvelis.gr/files/articles/gr/Trapeziko%20Vimajan2008.pdf>, Έγινε πρόσβαση στις 3/12/2011

ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ Α. Γκίκας., (χ.χ), Ομιλία συνεδρίου με θέμα: Η Διεθνής Κρίση και η Ελλάδα, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.economia.gr/index.php?>, Έγινε πρόσβαση στις 8/12/2011

ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ Α. Γκίκας., (2008), Χρηματοπιστωτικό Σύστημα 2008, Περιοδικό Τάσεις 2008 ετήσια ειδική έκδοση, Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hardouvelis.gr/files/ARTICLES/GR/TASEIS 2008>, Έγινε πρόσβαση στις 4/11/2011

FLASH BACK ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ: Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται (2008), Είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.enthesis.net.index.php?option=com_content&view=article&id=259:enthesis5147&catid=4:internationaleconomy&Itemid=3, Έγινε πρόσβαση στις 6/12/2011

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α) ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ

AIG: Αμερικανική εταιρεία ασφάλισης

Asset Backed Commercial Papers (ABCPs): Είναι μια μορφή εμπορικών χρεογράφων που είναι εξασφαλισμένα με άλλα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία.

Baltic Dry: Είναι ο δείκτης, που εκδίδεται καθημερινά από το Λονδίνο, για τις διεθνείς τιμές των διαφόρων θαλάσσιων μεταφορών

Bank Run: Η συντονισμένη δράση καταθετών που προσπαθούν να αποσύρουν χρήματα από μια τράπεζα, επειδή πιστεύουν ότι θα αποτύχει.

Bank Of America: Από τις μεγαλύτερες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες της μεγαλύτερης τράπεζας της Αμερικής

Bradford & Bingley Βρετανική τράπεζα με έδρα το Bingley.

Dow Jones Δείκτης τιμών του Χρηματιστηρίου Νέας Υόρκης

Equity Portion: Μετοχικό κεφάλαιο

Fed Funds Rate: Είναι το επιτόκιο ομοσπονδιακών κεφαλαίων στο οποίο ιδιωτικά ιδρύματα, ιδίως τράπεζες, δανείζουν ομοσπονδιακά κονδύλια στην τράπεζα των ΗΠΑ. Είναι δηλαδή το επιτόκιο που χρεώνουν οι τράπεζες μεταξύ τους για τα δάνεια.

Fortis: Είναι μια εταιρεία που δραστηριοποιείται σε τραπεζικούς και ασφαλιστικούς τομείς, καθώς και στην διαχείριση των επενδύσεων

Freddie Mac: Εταιρεία που επιτρέπεται από το Κογκρέσο να παράσχει μια δευτερεύουσα αγορά ανυπόθηκων δανείων.

Hedge Funds: Ένα επενδυτικό ταμείο ανοιχτό σε ένα περιορισμένο φάσμα επενδυτών που επιτρέπει από άλλα ταμεία επενδύσεων να αναλάβουν επενδυτικές και εμπορικές δραστηριότητες

IKB: Γερμανική τράπεζα με έδρα το Ντίσελντορφ με εξειδίκευση στη χορήγηση δανείων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Lehman Brothers: Παγκόσμια εταιρεία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών με έδρα τη Νέα Υόρκη.

Margin Call: Περιθώριο ασφάλειας μελλοντικής εκπλήρωσης που πρέπει να κατατεθεί για κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου του αντισυμβαλλομένου.

Merril Lynch: Μια παγκόσμια χρηματοοικονομική εταιρεία υπηρεσιών που ανήκει στην τράπεζα της Αμερικής.

Morgan Stanley: Παγκόσμιος οικονομικός φορέας παροχής υπηρεσιών που εδρεύει στη Νέα Υόρκη.

Northern Rock: Είναι μια Βρετανική τράπεζα υπό κρατική ιδιοκτησία.

Opec: Οργανισμός πετρελαιοπαραγωγών κρατών.

Rating Agencies (CRAs): Είναι μια εταιρεία που αξιολογεί τις πιστοληπτικές ικανότητες για εκδότες ορισμένων υποχρεώσεων του χρέους καθώς και των χρεογράφων.

Sachsen Landesbank: Είναι μια ομάδα κρατικών τραπεζών με έδρα τη Γερμανία

Stress Test: Είναι μια μορφή δοκιμής που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό της σταθερότητας ενός συγκεκριμένου συστήματος

SubPrime: Χρηματοδότηση μέσω λήψης δανείου που είναι τα πιο επικίνδυνα στην κατηγορία των καταναλωτών,

Wall Street: Χρηματιστήριο Αμερικής